

Statsrådets redogörelse om idrottspolitiken

Innehåll

1 Inledning	2
2 Om begreppen.....	3
3 Analys av nuläget.....	3
3.1 Förändringen i samhället.....	3
3.2 Nuläget inom idrotten och idrottspolitiken i ljuset av forskningsrön	4
3.3 Nuläget inom anpassad motion	5
3.4 Nordiskt jämförelsematerial.....	7
4 Processen för utarbetandet av redogörelsen.....	7
4.1 Huvudresultaten från webbhörandet	7
4.2 Utlåtanden från andra ministerier och aktörer i statsförvaltningen.....	8
4.3. Kommunernas och regionalförvaltningens svar.....	10
4.4. Utlåtanden från frivilligorganisationer och andra sammanslutningar	12
5 Främjandet av motion och idrott som en del av samhällspolitiken	16
5.1 Den samhälleliga motiveringen för motion och idrott.....	16
5.2. Främjandet av hälsa och välbefinnande.....	17
5.3. Främjandet av delaktighet, jämlikhet och likvärdighet samt kohesionen i samhället.....	18
5.4. Ökad fysisk aktivitet genom livet.....	19
5.4.1 Fysisk aktivitet i rådgivningsbyråernas tjänster	19
5.4.2 Fysisk aktivitet i småbarnspedagogiken	20
5.4.3 Fysisk aktivitet i den grundläggande utbildningen	21
5.4.4 Fysisk aktivitet i läroanstalter på andra stadiet.....	22
5.4.5 Fysisk aktivitet vid högskolorna.....	23
5.4.6 Fysisk aktivitet i anslutning till den allmänna värnplikten.....	24
5.4.7 Fysisk aktivitet på arbetsplatserna	25
5.4.8 Fysisk aktivitet som en del av hälso- och sjukvården	25
5.4.9 Fysisk aktivitet bland äldre	26
5.5 Fysisk aktivitet bland invandrare.....	27
6 Motion och idrott på egen hand och i organiserad form	27
6.1 En bättre faktagrund för motion och idrott	28
6.2 Främjande av handledning för en fysiskt aktiv livsstil	29
6.3 Utbudet av privata motions- och idrottstjänster	29
7 Främjande av idrottsanläggningsbyggen.....	30
8 Motions- och idrottsrelaterad medborgarverksamhet	32
8.1 Utgångspunkterna för den motions- och idrottsrelaterade medborgarverksamheten.....	32
8.2 Stöd till organisationer som främjar idrott.....	33
8.3 Föreningsverksamhet och stöd till den	35
8.4 Undanröjande av hinder för medborgarverksamhet	37
9 Elitidrott.....	38
10 Statens idrottspolitik som helhet	41
11 Statlig finansiering till idrotten.....	43
12 Idrottspolitiska riktlinjer för 2020-talet.....	45
Bilaga - Offentligt stöd till idrott och elitidrott i Finland, Sverige, Norge och Danmark	46

1 Inledning

Statens idrottspolitik är nästan lika gammal som det självständiga Finland. Statens idrottsnämnd grundades redan 1920. Till en början hade nämnden endast i uppgift att fatta beslut om de bidrag som beviljades idrottsorganisationerna. Under årtiondenas gång har statens idrottspolitiska uppgifter breddats, men en lång tid bedrevs verksamheten utan någon separat idrottslagstiftning. En idrottslagskommitté arbetade i slutet av 1970-talet och den första idrottslagen trädde i kraft från början av 1980-talet. Efter det har idrottslagen reviderats ett antal gånger, men laggrunden är fortfarande densamma. Som ett utmärkande drag för den finländska idrottskulturen har medborgarverksamheten och kommunerna alltid haft en stark ställning. Den gällande idrottslagen trädde i kraft den 1 maj 2015.

Finland har inom idrotten ett exceptionellt starkt och mångsidigt frivilligorganisationsfält, som utgör grunden för motions- och idrottsverksamheten i vårt land. Detta faktum noterades i den första idrottslagen rentav så till den grad att statens och kommunernas uppgift enligt lagen närmast var att skapa förutsättningar för idrottsverksamhet medan ansvaret för ordnandet av idrottsverksamheten överläts på organisationerna. Denna arbetsfördelning kvarstod i lagen som en klar bestämmelse ända till 2015, när den något lindrades i den nya idrottslagen. Idrottsorganisationernas stöd lyfts emellertid tydligt fram också i den nyaste lagen.

Vid sidan av organisationerna har kommunernas idrottsväsende utgjort den andra hörnstenen i det finländska idrottsystemet. Kommunerna var länge den största finansiären av idrotten i Finland, men för närvarande innehar hushållen rollen som den mest betydande idrottsfinansiären med en insats på över 2 miljarder euro om året. Kommunerna avsätter för motion och idrott cirka fem gånger mer medel än staten (kommunerna cirka 750 miljoner euro och staten cirka 150 miljoner euro). Det finländska nätverket av idrottsanläggningar har byggts och drivs till stor del av kommunerna. Också efter vård- och landskapsreformen kvarstår idrotten uttryckligen som kommunernas uppgift. Motion och idrott utgör i framtiden en allt viktigare faktor som ökar livskraften i kommunerna. Enligt den gällande idrottslagen är det kommunernas uppgift att skapa allmänna förutsättningar för idrott på lokal nivå.

Under 2000-talet har idrotten bl.a. präglats av att den motion och idrott som idkas på eget initiativ har ökat, nya grenar har utvecklats och den privata sektorn har fått en större roll framför allt inom vuxenidrotten. Kvinnornas synlighet inom motion och idrott har ökat under 2000-talet. Även utnyttjandet av digitaliseringen har ökat kraftigt inom idrottsverksamheten.

Elitidrotten har blivit allt mer professionell. Merparten av finländarna anser fortfarande att elitidrotten är viktig. Enligt en enkät av Forskningscentret för tävlings- och elitidrott är 74 procent av finländarna intresserade av finländarnas elitidrottsframgångar.

Statens ansvar definieras i idrottslagen på så sätt att undervisnings- och kulturministeriet svarar för den allmänna ledningen, samordningen och utvecklingen av idrottspolitiken samt för att allmänna förutsättningar för idrott skapas inom statsförvaltningen. För den regionala förvaltningen av idrotten svarar enligt lagen regionförvaltningsverken (i fortsättningen Statens tillstånds- och tillsynsmyndighet Luova). Staten ska vid skötseln av sina idrottsuppgifter vid behov samarbeta med kommunerna, medborgarorganisationerna och andra aktörer inom idrottssektorn.

Syftet med denna idrottspolitiska redogörelse är dels att lyfta fram idrottens allt bredare och mångsidigare betydelse i samhället, dels att skapa grunden för 2020-talets idrottspolitik i vårt land. Målet är att redogörelsen ska vara ett strategiskt och samhällspolitiskt dokument. Redogörelsen går inte på djupet i detaljfrågor som gäller understödspolitik, byggnadspolitik eller andra områden av idrottspolitiken. Redogörelsen närmar sig idrotten genom idrotten som ett värde i sig och inte enbart som ett instrumentellt värde, även om idrottens instrumentella värde varit det rådande perspektivet i den idrottspolitiska debatten under 2000-talet. Idrottens folkhälsomässiga och pedagogiska betydelse i samhället har de facto ökat. I redogörelsen behandlas motion och idrott som en tvärssektoriell företeelse.

2 Om begreppen

Innehållet i och definitionen av de begrepp som används i denna redogörelse baserar sig dels på idrottslagen, dels på FD Arto Tiihonens redogörelse för statens idrottsråd i anslutning till idrottslagsprocessen (statens idrottsråds publikationer 2014:6, på finska).

Enligt idrottslagen avses med idrott all motions- och idrottsverksamhet som idkas på eget initiativ eller organiserat, med undantag för elitidrott. Med elitidrott avses enligt lagen nationellt betydande och på internationell framgång inriktad, målinriktad idrottsverksamhet. Med motion som främjar hälsa och välbefinnande avses all fysisk aktivitet under olika skeden av livet i syfte att upprätthålla och förbättra hälsan och funktionsförmågan. I denna idrottspolitiska redogörelse ingår verksamhet som faller under alla tre ovan nämnda begrepp. Med statens idrottspolitik avses i denna redogörelse således samtliga statliga åtgärder i syfte att styra, reglera, utveckla, leda och allokera resurser till verksamhet som hör samman med ovan nämnda tre begrepp

Utöver de begrepp som definieras i idrottslagen används i denna redogörelse också flera andra begrepp som hänför sig till idrott. Med vardagsmotion och det generella begreppet fysisk aktivitet avses all fysisk aktivitet i vardagen, såsom arbets-, skol-, shopping- och hobbyresor samt bl.a. att man rör på sig under rasterna i skolorna och på arbetsplatserna och i olika anstalter. Med hälsomotion avses i sin tur motion som syftar att väcka intresset bland de befolkningsgrupper som av hälsomässiga eller andra orsaker har svårt att motionera tillräckligt med tanke på sin hälsa. Med motionsrådgivning avses främjande av den individuella hälsan och den riktar sig framför allt till dem som rör på sig för litet ur ett hälso- och välbefinnandeperspektiv. Specialidrott och anpassad motion anses i sin tur gälla funktionsnedsatta, långtidssjuka samt sådana äldre personer vars funktionsförmåga är klart nedsatt på grund av ålder, skada eller långtidssjukdom.

Med idrottens egenvärde avses i denna redogörelse den betydelse som fysisk aktivitet har för den enskilda människan baserat på individens egna preferenser och val. Med idrottens instrumentella värde avses i sin tur idrottens betydelse i syfte att främja samhällets mål i anslutning till bl.a. folkhälsa, utbildning, fostran, landets försvar, samhällelig kohesion osv.

3 Analys av nuläget

3.1 Förändringen i samhället

Den allmänna samhällsutvecklingen påverkar idrotten i hög grad. I detta avsnitt definieras sådana samhälleliga utvecklingstrender som är viktiga att identifiera och som har betydelse med tanke på

inriktningen av idrottspolitik. Sådana utvecklingstrender är åtminstone förändringen i arbete och försörjning, digitaliseringen, urbaniseringen, utvecklingen mot en ökad individualisering och förändringen i demokratisk påverkan och delaktighet samt förändringen i förhållandet mellan ekonomi och miljöutveckling.

Förändringen i arbetet syns i människornas liv på åtminstone två sätt: arbetsuppgifterna förändras och förnyas många gånger under yrkeskarriären och också sätten att arbeta förändras kontinuerligt genom inverkan av digitalisering, robotisering och många andra faktorer. Alla ovan nämnda faktorer ökar betydelsen av motion och idrott för dem som är i arbetsför ålder. En god fysisk kondition är till hjälp både i det föränderliga arbetslivet och i brytningsskeden i livet.

Urbaniseringen är en internationell megatrend som pågår världen över. Ur idrottssynvinkel är urbaniseringen förenad med både positiva och negativa aspekter. I stadsmiljö kan mängden vardagsmotion i anslutning till arbetet vara mindre än på landsbygden, men tillgången till idrottstjänster är i stället betydligt större och den urbana samhällsstrukturen stöder också i övrigt utövandet av motion och idrott. Landsbygds miljön bidrar i sin tur åtminstone i någon mån till mer vardagsmotion. Till följd av förändringen i regionstrukturen och befolkningsstrukturen differentieras möjligheterna att upprätthålla de nuvarande idrottstjänsterna inom olika landsbygdsområden.

Förändringen i demokratisk påverkan och delaktighet återspeglas i idrotten framför allt genom deltagandet i organisationsverksamheten. Idrottsföreningarnas karaktär har åtminstone i någon mån förändrats från sammanslutningar som bygger på medborgarverksamhet till tjänsteproducerande organisationer.

Förändringen i förhållandet mellan ekonomi och miljöutveckling yttrar sig i idrotten exempelvis i hur idrott och byggande av idrottsanläggningar kan genomföras på ett mer hållbart, förmånligare och miljövänligare sätt. Det traditionella förhållningssättet bland idrottsfolket har utgått från behovet att bevaka egna intressen och kräva tilläggsresurser och tilläggsbyggnation. Det är fortfarande motiverat att utöka resurserna och byggandet, men man måste söka nya lösningar för hur de kan genomföras.

3.2 Nuläget inom idrotten och idrottspolitik i ljuset av forskningsrön

För att utreda det rådande idrottspolitiska läget beställde undervisnings- och kulturministeriet samt statens idrottsråd av universitetet i Jyväskylä en omfattande forskningsöversikt om vad man på basis av vetenskaplig forskning vet om idrottspolitikens genomslag. Denna forskningsöversikt som redigerats av Hannu Itkonen, Kati Lehtonen och Outi Aarresola (2018) har utgjort bakgrundsmaterial för denna redogörelse och kommer att ges ut som en separat publikation. På basis av forskningsöversikten kan följande trender definieras som de viktigaste pågående utvecklingslinjerna inom den finländska idrotten:

- Motions- och idrottskulturen har differentierats såväl organisatoriskt som i fråga om motionsbeteendet på individnivå
- Den fysiska aktiviteten har polariserats: för en del är motion och idrott en allt viktigare del av livet, medan andra inte utövar någon som helst form av motion eller idrott antingen på grund av egna val eller olika faktorer som bidrar till marginalisering
- Den fysiska aktiviteten har minskat överlag i samhället och märkbart också bland barn och unga
- En stor del motionerar och idrottar på eget initiativ och framför allt den vuxna och äldre befolkningen är vanligen fysiskt aktiv utanför den organiserade verksamheten

- Betydelsen av organiserad idrottsverksamhet med låg tröskel ökar
- Medborgarverksamheten inom idrotten behöver stöd utifrån sina egna premisser
- Betydelsen av kunskapsbaserat ledarskap inom det idrottspolitiska beslutsfattandet ökar
- En likvärdig och jämlik idrott förverkligas inte till alla delar
- Betydelsen av etiska aspekter och en socialt och ekologiskt hållbar utveckling som faktorer som styr idrottspolitiken ökar
- Inom organiseringen av elitidrott och träning betonas betydelsen av kunskapsbaserat ledarskap, inbördes samordning mellan olika aktörer och en fungerande arbetsfördelning
- Forskningsrön behövs som underlag för kunskapsbaserat ledarskap
- För en förändring i livsstil och motionsvanor behövs stöd och vägledning med många slags motionsfrämjande metoder
- De vetenskapliga bevisen på att fysisk aktivitet främjar hälsan, välbefinnandet och funktionsförmågan är allt mer obestridliga
- För all planering och allt beslutsfattande i samhället behövs en bedömning av effekterna av fysisk aktivitet

3.3 Nuläget inom anpassad motion

I april 2018 färdigställdes utvärderingsrapporten ”Valtio soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun edistäjänä” (Staten som främjare av anpassad motion och handikappidrott) av Teijo Pyykkönen och Saku Rikala. Rapporten hade beställts av statens idrottsråd och genomfördes av Idrottsvetenskapliga Sällskapet i Finland. Den ger möjlighet att bedöma nuläget inom den anpassade motionen. I det följande beskrivs i korthet rapportens observationer av nuläget.

Minst cirka 15 procent av befolkningen eller drygt 800 000 människor har begränsningar i funktionsförmågan. En del av dem har svårt att använda motionstjänster som är allmänt tillgängliga och de behöver anpassad motion samt specialkunnande. Tröskeln till fysisk aktivitet, motion och idrott kan också vara högre på grund av livssituationen, som ofta är mer krävande för personer med funktionsnedsättning än för befolkningen i genomsnitt. Faktorer som hotar välbefinnandet verkar också ofta hopa sig hos samma personer.

Motionsrekommendationerna är i regel desamma oavsett eventuella begränsningar i funktionsförmågan. Forskningen visar att personer med funktionsnedsättningar rör på sig och motionerar mindre än den övriga befolkningen.

Anpassad motion och handikappidrott har en stark ställning i regleringen av den offentliga idrottsverksamheten. Idrottslagen, jämställdhets- och diskrimineringslagarna, konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) samt markanvändnings- och bygglagen skapar en stark förpliktelse att aktivt främja en likvärdig idrottskultur och minska ojämlikheten inom motion och idrott. Informationsstyrningen skapar också en stark grund för det likvärdighetsfrämjande arbetet inom idrottskulturen. Målet att skapa lika förutsättningar att utöva motion och idrott aktualiseras i nästan samtliga rekommendationer, program och arbetsgruppers betänkanden som producerats av statsförvaltningen under de senaste åren. De författningar och dokument som styr idrotten syns emellertid ännu inte i tillräcklig omfattning i den praktiska idrottspolitiken eller det praktiska idrottsarbetet.

Anpassad motion sker till stor del i kommunernas och organisationernas regi, varav många är beroende av statsunderstöd. Idrottsförvaltningens resursstyrning bestämmer i hög grad organisationsverksamhetens volym – inte innehållet.

Statens idrottsförvaltning har en central roll i utvecklingen av den anpassade motionen och handikappidrotten. Också flera andra förvaltningsområden deltar i arbetet för att främja anpassad motion och handikappidrott. Ju gravare rörelse- och funktionsnedsättningar en människa har, desto större betydelse får lösningarna inom de olika förvaltningsområdena. Inom statsförvaltningen är emellertid samordningen och samarbetet i främjandet av anpassad motion ringa.

Anpassad motion och handikappidrott har inom statsförvaltningen närmast främjats som en egen kolumn tillsammans med de mest utvecklade kommunerna och branschorganisationerna. Främjandet av anpassad motion och handikappidrott har ännu inte ingått i strukturerna inom statens idrottsförvaltning.

Allt fler äldre motionerar och är fysiskt aktiva. Andelen 65-åringar och äldre utgör numera över 20 procent av befolkningen och om tio år redan 25 procent. I och med åldrandet ökar också antalet långtidssjuka och funktionsnedsatta, men också antalet äldre med god kondition.

Förändringen i åldersstrukturen har redan länge varit synlig i kommunernas idrottstjänster, som allt mer inriktats på äldre. Däremot har befolkningens åldrande beaktats i mycket liten omfattning i statens idrottspolitiska lösningar i förhållande till dess betydelse.

Sannolikt når de nuvarande tjänsterna som stöder motion och idrott inte de grupper som skulle ha mest nytta av motion, såsom de gravt funktionsnedsatta och de äldre med den svagaste funktionsförmågan. En utmaning har också varit att nå s.k. minoriteter inom minoriteter, såsom invandrare med funktionsnedsättning. Otillfredsställda behov av motion torde förekomma mest just bland personer med den sämsta funktionsförmågan. Åtgärder bör i högre grad inriktas på de målgrupper som har de svagaste förutsättningarna att främja sitt välbefinnande och där stödet skulle ge största samhällsliga nytta.

Bland de organisationer som främjar anpassad motion råder osäkerhet avseende statsförvaltningens riktlinjer i anslutning till målen och arbetsfördelningen inom området för anpassad motion.

Organisationerna fastställer själva sina mål och verksamhetsplaner, men de är också intresserade av en dialog med förvaltningen. En källa till oro är den utvecklade föreningsverksamheten inom arbetet för att öka motionen bland personer med funktionsnedsättningar. Många föreningar gör ett gott arbete för att främja de funktionsnedsattas möjligheter till motion och idrott, men majoriteten av föreningarna verkar fortsätta med traditionella verksamhetsformer. Samtidigt är det viktigt att föreningarna speglar och formas av sina aktörer.

Kommunerna är centrala och rätt självständiga aktörer inom den anpassade motionen. De erhåller statsandelar och statsunderstöd, varmed möjligheterna för funktionsnedsatta att idka motion och idrott främjas såväl direkt som indirekt. Staten kan i det närmaste foga styrmekanismer endast till de allokerade resurserna, såsom projektunderstöden. I den stora bilden tycks utvecklingen av kommunernas anpassade motion ha stannat upp. Inom kommunernas tjänster för anpassad motion förekommer också kommunvis stora skillnader, framför allt när det gäller de små kommunerna.

Enligt kommunerna uppnås den största effekten av den statliga styrningen inom anpassad motion genom byggnads- och ombyggnadsunderstöd som garanterar att tillgänglighetsaspekten beaktas. Betydelse har

också de projektunderstöd för anpassad motion till vilka staten kan foga styrmekanismer. Även informationsstyrning och ordnad branschutbildning har bidragit till att verksamheten utvecklats i kommunerna.

Den utvärderingsrapport som statens idrottsråd låtit göra skapar en god grund för utvecklingen av anpassad motion. Ett fysiskt aktivt folk är inte genuint aktivt, om det inte kan erbjuda också rörelsenedsatta personer möjligheter att uppleva glädjen av fysisk aktivitet.

3.4 Nordiskt jämförelsematerial

Som bilaga till redogörelsen finns en utredning som utarbetats av Forskningscentralen för tävlings- och elitidrott om det offentliga stödet för motion och elitidrott i de nordiska länderna. Som en sammanfattning av utredningen kan man konstatera att Finland i fråga om det offentliga stödet till idrotten ligger på en god nordisk medelnivå. I Norge är det statliga stödet större och i Sverige är i sin tur kommunerna mycket starka idrottsaktörer. Det finländska systemet är en balanserad helhet av statligt och kommunalt stöd. Även den offentliga finansieringen av elitidrott håller i Finland en god nordisk nivå. Skillnader förekommer inom den privata finansieringen, där Finland ligger efter.

Enligt utredningen av Forskningscentralen för tävlings- och elitidrott understöds genom statens idrottsbudget i Finland ett omfattande och splittrat nätverk av aktörer och omfördelningen av understöden inom idrottssystemet sker inte i samma utsträckning som i de övriga länderna i jämförelsen. I Finland har man på 2010-talet strävat efter en mer centraliserad stödmodell, där Olympiska kommitténs enhet för elitidrott ansvarar för ledningen och samordningen av elitidrotten och staten huvudsakligen för resursallokeringen. I en nordisk jämförelse är den finska elitidrotten den mest splittrade.

4 Processen för utarbetandet av redogörelsen

Förslaget att utarbeta en idrottspolitisk redogörelse kom från arbetsgruppen för förtydligande av statens roll och styrmetoder inom den finländska motions- och idrottskulturen i september 2017 (undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2017:40, på finska). Utarbetandet av redogörelsen inleddes i början av 2018 med ett omfattande samråd. Ett kick off-möte för idrottsorganisationerna hölls i Helsingfors den 1 februari. Kommunerna informerades om saken på idrottsväsendets förhandlingsdagar i Uleåborg den 13 februari. Övriga ministerier och statsförvaltningens aktörer informerades i samband med ett möte för styrgruppen för motion som främjar hälsan och välbefinnandet den 7 mars. Därtill ordnade statens idrottsråd med sektioner en seminariedag i Helsingfors den 21 mars.

I anslutning till redogörelsen genomfördes ett öppet hörande på webben och dessutom fanns det möjlighet att lämna in utlåtanden och förslag till beredningen av redogörelsen. Svar begärdes separat av övriga ministerier och aktörer inom den offentliga förvaltningen.

4.1 Huvudresultaten från webbhörandet

I anslutning till utarbetandet av den idrottspolitiska redogörelsen genomfördes i mars 2018 ett öppet hörande på webben. Sammanlagt 4 246 personer deltog i enkäten. Nästan hälften av dessa var aktiva inom motion och idrott, såsom föreningsaktiva, aktörer inom idrottsorganisationer samt aktörer på kommunnivå.

En betydande del av dem som deltog i webbhörandet uppfyller motionsrekommendationerna för sin åldersgrupp – mest populärt är att man rör på sig ensam på eget initiativ samt organiserad motion i grupp.

- Som de viktigaste motions- och idrottsplatserna nämns naturen, gång- och cykelvägar, friluftsleder och lokaler för inomhusmotion (såsom gym och idrottshallar)
- För enkättagarna del ordnas den organiserade motionen till största delen av föreningar för motion och idrott samt företag inom idrottsbranschen.

Motion och idrott innebär för deltagarna att främja den egna hälsan och det egna välbefinnandet, glädje samt social samvaro.

- Bland det negativa i samband med motion och idrott nämns framför allt dopning, tävlingsinriktning, pengar och kommersialism samt dåliga erfarenheter av gymnastik och idrott i skolan.

I svaren framkom åsikter att samhället borde stödja befolkningens motionsverksamhet eftersom den har positiva verkningar på folkhälsan och för att förebygga marginalisering. Elitidrotten borde i sin tur stödjas för att den skapar förebilder, främjar känslan av nationell sammanhållning och för fram en positiv Finlandsbild.

Det allra viktigaste när det gäller att öka finländarnas motionerande är enligt svaren satsningarna på barn och unga. Skolans roll upplevs som viktig och man vill främja meningsfull fysisk aktivitet i skolan och under rasterna samt skolans klubbverksamhet. Samhället bör också garantera alla barn och unga lika möjligheter att ha en hobby och röra på sig.

Arbetsplatsernas roll och vardagsmotionen utkristalliserade sig också som teman i fråga om att röra på sig mera. Ett täckande nätverk av gång- och cykelvägar i gott skick, möjlighet till motion under arbetsdagen och motion i samband med arbetsresan lyftes fram som sätt att främja motion.

Som åtgärder för att främja den finländska elitidrotten föreslogs mer transparenta finansierings- och stödinstrument samt att resurserna i högre grad koncentreras till verksamhet på gräsrotsnivå – till tränare och idrottare.

Enligt dem som deltog i hörandet borde utgångspunkterna för idrottspolitiken bygga på främjandet av sunda levnadsvanor och likvärdighet samt etiska principer och ärlighet. Inom statens idrottspolitik betonas särskilt stödet till föreningsverksamhet och byggandet av idrottsanläggningar. Stödet till elitidrotten delar åsikterna mest.

Diskussionen inom ramen för webbhörandet var i huvudsak positiv och framåtblickande. Att få finländarna, framför allt barn och unga, att röra på sig mer anses som ett viktigt mål med tanke på Finlands framtid. Deltagarna upplever att det redan har tagits goda initiativ till detta, såsom stödet till klubbverksamhet och programmet "Skolan i rörelse". Som ett problem i främjandet av motion och idrott upplevs de tunga organisationerna och idrottsledarna, vilka också dryftats i medierna. En lösning på detta är enligt enkättagarna ökad transparens i idrotts- och motionsaktörernas verksamhet.

4.2 Utlåtanden från andra ministerier och aktörer i statsförvaltningen

I samband med upprättandet av den idrottspolitiska redogörelsen begärdes utlåtanden av de övriga ministerierna och aktörerna i den offentliga förvaltningen som arbetar med idrottsfrågor. I detta

utlåtandesammandrag presenteras ministeriernas allmänna idrottspolitiska riktlinjer. De detaljerade framställningarna har beaktats i redogörelsens avsnitt om åtgärdsförslag.

Utlåtanden erhöles av kommunikationsministeriet och Trafikverket, Forststyrelsens Naturtjänster, avdelningen för allmänbildande utbildning vid undervisnings- och kulturministeriet, Försvarsmakten, social- och hälsovårdsministeriet och social- och hälsoorganisationernas understödscentral, Arbetshälsoinstitutet, finansministeriet samt miljöministeriet.

Kommunikationsministeriets förvaltningsområde har mål för främjandet av idrott och motion som gäller fysisk aktivitet som en del av vardagsmotionen (till exempel arbetsresor, skolresor och resor för att uträtta ärenden). I praktiken innebär det att man uppmuntrar allmänheten att promenera eller cykla. Även flitigare användning av kollektivtrafik främjar det här målet, eftersom man nästan alltid promenerar eller cyklar en del av vägen när man reser med kollektivtrafik. Kommunerna har en central roll när det gäller att främja aktiv vardagsmotion, i synnerhet när det gäller betingelserna för gångare och cyklister och en samhällsstruktur som gynnar fysiskt aktiva färdformer. Statsförvaltningens olika aktörer kan främja kommunernas arbete genom att delta i planeringen av markanvändning och trafiksystem, styra information och bevilja statsunderstöd.

Forststyrelsens Naturtjänster har lämnat ett utlåtande ur perspektivet friluftsliv, rekreation i naturen och naturturism. Det finns gott om möjligheter till friluftsliv, bland annat cirka 6 000 km friluftsleder. Naturtjänsternas infrastruktur utgör också verksamhetsmiljöer för många idrotts- och motionsevenemang. Naturen påverkar hälsan och välbefinnandet positivt på tre sätt: den fysiska aktiviteten ökar i naturen, naturen stimulerar och främjar återhämtning från stress, och friluftsliv främjar det sociala välmåendet och gemenskapen. Naturtjänsterna utarbetade 2017 verksamhetsprogrammet Välmående natur, välmående människor.

Avdelningen för allmänbildande utbildning vid undervisnings- och kulturministeriet framhäver i sitt utlåtande betydelsen av tidigt stöd. De vanor man lagt sig till med i barndomen stöder den fysiska aktiviteten senare i livet och förutspår framtida framgång i till exempel studierna och arbetslivet.

Försvarsmakten säger i sitt utlåtande att det är väsentligt att den idrottspolitiska redogörelsen lyfter fram betydelsen av de värnpliktigas fysiska funktionsförmåga. Att man i uppbådsåldern har en god kondition före beväringstjänsten är en grundförutsättning för en kort och effektiv värnpliktsutbildning. Dessutom är det också viktigt att ha god kondition i reserven så att den i snabbt föränderliga situationer räcker till för uppgifter som krävs under undantagsförhållanden. Enligt försvarsmaktens uppföljningsstatistik har i synnerhet uthålligheten försämrats och antalet personer med dålig kondition ökat. Värnpliktsutbildningen förbättrar tillfälligt den fysiska konditionen hos cirka 70 procent av åldersklassen. Konditionen i reserven följs upp och utvecklas genom repetitionsövningar.

Social- och hälsovårdsministeriet lyfter i sitt utlåtande fram sju centrala faktorer som bör beaktas i den idrottspolitiska redogörelsen. För det första önskar SHM att särskild uppmärksamhet fästs vid aktivering av dem som rör på sig för lite och av riskgrupperna. För det andra anser SHM det viktigt att stödja en ändring i verksamhetskulturen så att allmänheten förstår nyttan med fysisk aktivitet och beslutsfattarna sporrar, stöder och handleder individer och sammanslutningar till en fysiskt aktiv och sund livsstil. SHM:s tredje synpunkt anknyter till den föregående: förhållandena bör sporra till fysisk aktivitet överallt. För det fjärde vill SHM stärka likvärdigheten och jämlikheten inom motion och idrott så att också de mest utsatta får bättre möjligheter än nu att motionera och idrotta. Enligt SHM bör motion och idrott också betonas

starkare i social- och hälsovårdens arbete. För det sjätte framhäver SHM att idrottens och motionens ställning kan stärkas i samband med vård- och landskapsreformen så att samarbetet mellan kommunerna, landskapen och organisationerna intensifieras. För det sjunde anser SHM att det är viktigt att engagera alla förvaltningsområden i samarbetet.

Enligt Arbetshälsoinstitutet omfattar främjandet av motion och idrott bland personer i arbetsför ålder både minskning av inaktivitet och ökning av aktiv motion och idrott på fritiden. Det är viktigt att beakta kraven och effekterna i arbetet och yrket när man genom motion och idrott främjar och upprätthåller funktionsförmågan, arbetsförmågan och återhämtningen från arbetet. Förändringarna i arbetslivet ökar betydelsen av individens egna val och beslut som rör livsföringen. Även om arbetet blir allt mer fysiskt passivt kommer det i samhället också i framtiden att finnas arbete där den fysiska funktionsförmågan är en väsentlig del av arbetsförmågan. Motion och idrott har också en obestridlig betydelse när det gäller att minska sjukfrånvaron. Däremot finns det endast svaga forskningsbelägg för betydelsen av arbetsplatsstödd motion som en faktor som upprätthåller arbetsförmågan. Enligt Arbetshälsoinstitutet har motion och idrott större effekt för arbetsförmågan när de skräddarsyts för en grupp eller när man påverkar flera parter eller flera livsstilsfaktorer samtidigt. Arbetshälsoinstitutet lyfter också fram betydelsen av samarbete mellan arbetsplatsen och företagshälsovården.

Finansministeriet tar i sitt utlåtande i huvudsak ställning till vissa detaljer kring statsandelar och beskattning. FM betonar kommunens ansvar i främjandet av hälsa och välbefinnande. Främjandet av hälsa och välbefinnande anknyter till utbildning, idrotts-, mat- och kulturtjänster, planläggning, trafikarrangemang och andra uppdrag som kommunerna kommer att fortsätta sköta även efter att ansvaret för ordnandet av social- och hälsovård övergår till landskapen.

Den centrala gemensamma nämnen i ministeriernas och inrättningarnas svar är att de alla betraktar främjandet av motion och idrott, fysisk aktivitet och rörelse som otvetydigt viktigt. Främjandet av motion och idrott gynnar målen i alla de organisationer som gett utlåtanden. Samtidigt står det klart att det inom referensramen för främjandet av motion och idrott endast finns ett begränsat antal sammanfallande synvinklar. Varje organisation tar ställning utifrån utgångspunkterna och perspektiven i sin egen verksamhet. Samtidigt utesluter organisationernas perspektiv inte heller varandra, utan stöder varandra och främjar motion och idrott i sina egna målgrupper och verksamhetsmiljöer. Bland enskilda teman lyfts vardagsmotionens och natur- och närmiljöns betydelse för främjandet fram i flera instansers svar.

4.3. Kommunernas och regionalförvaltningens svar

För kommunernas del erhöles utlåtanden från Finlands Kommunförbund och separat från de största kommunernas nätverk Suurimmat kunnat 15+.

Svar från små och medelstora kommuner samlades centraliserat via regionförvaltningsverken. Från kommunerna inkom sammanlagt 63 svar.

Kommunförbundet betonar i sitt utlåtande statens och kommunernas betydande roll och vikten av kontinuerligt gott samarbete inom idrottspolitik. Betingelserna för motion och idrott är en central faktor när det gäller befolkningens fysiska aktivitet och Kommunförbundet anser att statens stöd till kommunerna spelar en avgörande roll. De statsandelar som beviljas för den kommunala idrottsverksamhetens driftskostnader är enligt Kommunförbundet otillräckliga i relation till kommunernas skyldigheter. Kommunförbundet betraktar utvecklingen av kommunernas välfärdsberättelser och Hyte-koefficienten för

främjande av hälsa och välfärd som viktiga för uppföljningen. Kommunförbundet anser att de statligt (del)finansierade försöks- och utvecklingsprojekten för att främja befolkningens fysiska aktivitet ska fortsätta och vidareutvecklas.

Kommunnätverket Suurimmat kunnat 15+ utgår i sitt utlåtande från att den kommunala idrottspolitiken behöver starkt stöd från staten. En tillräckligt bindande idrottslagstiftning med klara riktlinjer stöder det bransch- och sektorsöverskridande kommunala arbetet för att främja motion och idrott. Enligt utlåtandet bör man i samband med den idrottspolitiska redogörelsen överväga idrottslagens styrande effekt och fråga sig om den är tillräcklig, dvs. om ramlagen styr mot de önskade idrottspolitiska målen, eller om den med stöd av idrottslagen utfärdade idrottsförordningen borde ses över i sak utifrån kommunernas skyldigheter. Utlåtandet betonar att motion och idrott bör ingå i kommunernas strategiska tänk på alla nivåer. Att införa en incitamentsdel i det nuvarande statsandelssystemet kunde främja målinriktningen i den kommunala idrottspolitiken då de mål i kommunernas idrottspolitik som kan mätas av staten, som upprätthåller systemet, konkretiseras och blir attraktiva för kommunerna då de ger ekonomisk nytta. I fortsättningen bör man via statsandelssystemet styra kommunerna till ännu effektivare sektorsöverskridande projekt som främjar motion och idrott.

De små och medelstora kommunerna hördes i samband med den idrottspolitiska redogörelsen genom en webropolenkät som skickades till kommunerna. I enkäten kunde kommunerna ta ställning till hur den statliga finansieringen till kommunerna (statsandelssystemet) skulle fungera bäst, om det finns skäl att mäta statsandelens genomslag, hur man lyckas genomföra 5 § i idrottslagen och hur kommunen bäst kan främja invånarnas fysiska aktivitet. Dessutom uppskattade kommunerna hur stor betydelse idrottsväsendets centrala samarbetspartner och motions- och idrottsföreningarna har i främjandet av fysisk aktivitet och i kommunens idrottstjänster.

Över hälften av kommunerna, i synnerhet de medelstora, önskade öronmärkta statsandelar. Nästan alla kommuner ansåg det nödvändigt att mäta statsandelens genomslag. "En allmän princip bör vara att statsandelen belönar kommunen för de positiva förändringar den genom egna åtgärder lyckats få till stånd när det gäller invånarnas hälso- och välfärdsvanor, fysiska funktionsförmåga och delaktighet."

Svaren på frågan hur detta ska mätas varierade från tillämpning av nuvarande tillgängliga ekonomiska uppgifter eller webbtjänsten TEAviisari till att kommunen inte hade några förslag till genomslagsindikatorer. En del ansåg att mätning av genomslaget skulle öka byråkratin och de som inte understödde öronmärkta statsandelar konstaterade också att statsandelen till sitt belopp när det gäller motion och idrott är så liten att det inte lönar sig att mäta genomslaget.

Kommunerna lyckas genomföra målen och uppdragen i 5 § i idrottslagen väl eller måttligt i relation till sina resurser och verksamheten i andra kommuner av samma storlek. Den allmänna bedömningen av måluppfyllelsen är positiv, även om den största orsaken till att man misslyckas med genomförandet av idrottslagen enligt kommunerna är bristen på resurser. Det här är tydligt en utmaning för de små kommunerna och en del av de medelstora kommunerna: resurserna räcker inte till och minskar hela tiden. "Visst genomförs de, men kommunens framgång i uppdraget är alltför personbunden."

Bäst lyckas kommunerna i motions- och idrottsfrämjandet när det gäller att skapa förutsättningar, dvs. erbjuda motions- och idrottsanläggningar och hålla dem i gott skick. Därtill främjas invånarnas motion och idrott genom likvärdiga tjänster. Stöd till motion och idrott bland barn och unga, lågtröskelgrupper och idrottsföreningar ansågs viktigt. I framtiden kommer man att satsa mer (och har redan gjort det) på att

ordna motions- och idrottstjänster för äldre och på samarbetet i den frågan med olika organisationer och aktörer.

Det största problemet i kommunernas idrottsverksamhet ansågs vara idrottsväsendets små resurser. Andra utmaningar i tillhandahållandet av jämlika motions- och idrottstjänster är glesbygdens begränsningar, befolkningens åldersstruktur, kommunens ekonomi och samordnandet av det administrativa arbetet och arbetet på fältet. Det mest utmanande ansågs vara att engagera de fysiskt inaktiva i motions- och idrottsverksamheten. Ytterligare aspekter som kommunerna lyfte fram var att motivera idrottsföreningar till motions- och idrottsarbete, öka motionens och idrottens synlighet, motivera behovet av dem för de kommunala beslutsfattarna och mäta verksamhetens genomslag.

Slutsatsen av kommunernas svar är att kommunens storlek påverkar hur väl målen i idrottslagen uppnås och hur statsandelens genomslag upplevs. De medelstora kommunerna upplever att en öronmärkt statsandel skulle ha större genomslag för genomförandet av kommunens idrottsverksamhet. Enligt de stora och medelstora kommunerna kunde man införa en incitamentsdel i det nuvarande statsandelssystemet för att främja målinriktningen i den kommunala idrottspolitiken. De största kommunerna anser att den kommunala idrottspolitiken behöver ett starkt statligt stöd. Det betonar också Kommunförbundet i sitt utlåtande. Kommunförbundet påpekar att nivån på statsandelen är otillräcklig i relation till kommunernas uppgifter. Kommunenkäten visar på samma samband: ju mindre kommun, desto knappare är resurserna för motion och idrott. Ju mindre kommunen är, desto svårare är det också att motivera motionens och idrottens betydelse för beslutsfattarna. Idrottspolitiken bör beakta att kommunerna och regionerna är olika.

Tjänstemännen vid regionförvaltningsverken vill hålla kvar det nuvarande statsandelssystemet eftersom öronmärkning kräver uppföljning och utvärdering, vilket i sin tur kräver ansenliga resurser i kommunerna. I fråga om statsandelarna som helhet bör man överväga att samla ihop verksamhetsunderstöden och/eller att minska deras antal. Enligt regionförvaltningsverken kunde det finnas två understödsformer för kommunerna: understöd för utveckling av idrottsverksamheten och statsunderstöd för byggande av idrottsanläggningar. Inom utvecklingsunderstöden kunde man ha växlande prioriterade områden enligt de idrottspolitiska riktlinjerna. Regionförvaltningsverken bedömer att polariseringen i medborgarverksamheten kommer att fortsätta: dels ökar den professionella verksamheten och föreningarna växer, dels är föreningsverksamheten liten och hotas av att även frivilligaktörerna blir färre. Någon snabb professionalisering inom föreningsverksamheten är inte att vänta inom alla områden.

Distriktsorganisationernas roll inom idrotten är enligt regionförvaltningsverken splittrad och organisationerna fungerar på mycket olika sätt även när det gäller gemensam verksamhet såsom Skolan i rörelse. UKM bör fastställa en tydlig rollfördelning i den regionala verksamheten (både statsförvaltningens och distriktsorganisationernas), åtminstone till den del organisationerna bedriver verksamhet som finansieras av UKM. Distriktsorganisationernas betydelse som verksamhetspartner till regionförvaltningsverken varierar.

4.4. Utlåtanden från frivilligorganisationer och andra sammanslutningar

Utlåtanden erhöles från följande sammanslutningar och instanser: Olympiska kommittén och dess medlemsorganisationer, nätverket Liikkujan polku (idrottsorganisationerna), Finlands Svenska Idrott,

Liikunnan aluejärjestöt (distriktsorganisationerna), Urheiluoipistojen yhdistys (idrottsinstitutens förening), Suomen Valmentajat (tränarnas förening) och SAVAL (de professionella tränarna), Studerandenas idrottsförbund, Finlands Paddling och Roddförbund, SOSTE Finlands social och hälsa, Andningsförbundet, Hjärtförbundet, Äldreinstitutet, programmen Kraft i åren och Liikkeellä voimaa vuosiin, delegationen för programmet I form för livet, delegationen för specialidrott, Trasek samt tre privatpersoner.

Den idrottspolitiska redogörelsen ansågs allmänt ha stor betydelse för idrottssektorn. Utlåtandena lyfte fram tvärsektoriella åtgärder för att främja fysisk aktivitet. Ett annat återkommande tema var lika möjlighet för olika befolkningsgrupper att delta i motions- och idrottsverksamhet, framför allt med avseende på allokeringen av resurser och utvecklingen av idrottsanläggningar och deras tillgänglighet. De knappa resurserna och behovet av att öka dem framträdde tydligt i fråga om såväl hälsomotion, organisationsverksamhet som finansiering av elitidrott. I flera utlåtanden önskades också att administrationen och regleringen inom idrottssektorn lättas upp och att beskattningen av medborgarverksamheten ses över. Utöver dessa gemensamma teman underströk en del kraftigt sin oro över specialgruppernas ställning och bemötande i finansieringen av motion och idrott i framtiden.

Styrelsen för Finlands Olympiska Kommitté, nätverket Liikkujan polku som består av Olympiska kommitténs medlemsorganisationer (38 undertecknade organisationer) och idrottens distriktsorganisationer lämnade in egna separata utlåtanden som långt behandlar samma teman. Alla utlåtanden lyfter fram vikten av att stärka medborgarverksamhetens livskraft. Olympiska kommittén och dess medlemsorganisationer framhäver också tävlings- och elitidrottens betydelse i samhället. Utlåtandena betonar att frivilligaktörerna behöver autonomi och ett klarare finansieringssystem, att regleringen och beskattningen av medborgarverksamheten behöver lättas upp och att det behövs åtgärder som ger barn, unga och familjer möjlighet till en fysiskt aktiv vardag.

I fråga om tävlings- och elitidrott betonas att den offentliga finansieringen behöver utökas, att stödsystemet bör göras långsiktigare och att framför allt de unga idrottarnas socioekonomiska ställning bör stärkas så att det blir möjligt för dem att satsa fullt ut på sin idrottskarriär. Styrelsen för Olympiska kommittén föreslår dessutom att en separat elitidrottslag stiftas för att stärka elitidrottens ställning och roller.

Därtill nämner både styrelsen och distriktsorganisationerna två teman: vikten av samarbete mellan statens olika förvaltningsområden samt behovet av att stärka ställningen för hälsomotion. Som exempel nämns behovet av samarbete i utvecklingen av skoldagen, hälsan och funktionsförmågan, integrationen av invandrare och de stora idrottsevenemangen. Bägge utlåtandena betraktar också främjandet av hälsomotion som viktigt. I utlåtandena föreslås att resurserna för hälsomotion ökas, att idrottens andel i bestämningsgrunderna för statsandelar till landskapen utökas i samband med vård- och landskapsreformen, att en service- och responsportal för att främja lågröskelmotion upprättas samt att beskattningen av utbildningstjänster inom motion och idrott lindras.

Nätverket Liikkujan polku föreslår dessutom att en särskild tvärsektoriell grupp på hög nivå tillsätts inom statsförvaltningen med uppgift att samordna motion och idrott, i syfte att förbättra det tvärsektoriella samarbetet och samordna de motions- och idrottsfrämjande resurserna och åtgärderna. Nätverket vill också lägga vikt vid utvecklingen av förutsättningarna för motion och idrott, uppföljningen av hur de utnyttjas samt klargörandet av ansvarsfördelningen mellan olika ministerier när det gäller att främja förutsättningarna för friluftsliv.

Distriktsorganisationerna anser att det regionala utvecklingsarbetet inom idrottskulturen bör stärkas och motiverar det med ändringarna i samband med vård- och landskapsreformen och med behovet av nya regionala former för samarbete mellan myndigheter och organisationer.

Finlands Svenska Idrott är på samma linje som Olympiska kommittén i sina ställningstaganden och vill därtill lyfta fram och betona den unika samarbetsplattform som motion och idrott erbjuder många olika aktörer och instanser. FSI framhäver att staten även i fortsättningen bör trygga möjligheterna att delta i högklassig föreningsverksamhet på åtminstone finska och svenska. FSI:s medlemsföreningar har över 100 000 idrottare och motionärer med svenska som modersmål, majoriteten av dem barn och unga, för vilka föreningsverksamheten är mycket mer än bara en hobby. Programmet Skolan i rörelse omfattar över 40 000 barn och unga med svenska som modersmål, en del av idrottsakademierna har även svenskspråkig undervisning osv. Att i utvecklingen av motions- och idrottsrörelsen trygga möjligheterna även för svenskspråkiga finländare att delta i varierande verksamhet bör enligt FSI vara en av utgångspunkterna för den samhälleliga motiveringen av idrottspolitiken även i framtiden.

De riksomfattande idrottsutbildningscentren (idrottsinstitutens förening) tar i sitt utlåtande upp fem teman som viktiga hörnstenar för redogörelsen. Den centrala utgångspunkten i främjandet av motion och idrott är enligt utlåtandet individens frihet och självbestämmanderätt när man fattar beslut om vad som utgör ett gott liv. Man bör frångå den medikaliserande och toppstyrda idrottskulturen och i stället via individens egna val och möjligheter bygga upp ett "gott liv". Enligt utlåtandet finns det tillräckligt med forskningsbelägg om fysisk inaktivitet och dess effekter för att man genom ett fördjupat sektorsövergripande samarbete ska kunna övergå till att ta fram praktiska lösningsmodeller och implementera dem. Idrottsinstitutet konstaterar också att det finns behov av att uppdatera utbildningsprogrammen i idrottsbranschen och integrera dem på olika nivåer och i olika sektorer som främjar motion, idrott och hälsa. Enligt utlåtandet erbjuder idrottsinstitutet alla sektorer möjlighet till en unik lärmiljö och syntes. Föreningen anser också att kulturen för kunskapsledning bör stärkas i beslutsfattandet och långsiktigheten ökas i finansieringen. Tyngdpunkten i redogörelsen bör enligt idrottsinstitutens förening vara att skapa en fysiskt aktivare vardag för barn och unga, och föreningen föreslår också flera konkreta åtgärder för detta och lyfter fram idrottsinstitutets starka och geografiskt täckande kompetens- och resurspotential som stöd för åtgärderna.

Studerandenas idrottsförbund konkretiserar i sitt utlåtande sina förväntningar på den kommande redogörelsen fram till 2030, då alla som börjar studera vid en högskola har gått i skola under programmet Skolan i rörelse, då man har insett betydelsen av fysisk aktivitet även i högskolestuderandenas vardag och då motion och idrott integrerats i både studierna och vardagsrytmen. Därmed är en betydande del av de studerande 2030 tillräckligt aktiva fysiskt med tanke på hälsan. Även idrottskulturens värden och praxis är genuint jämlika och statsförvaltningen har ökat sina åtgärder och initiativ i främjandet av motion och idrott.

Finlands Bollförbund ger i sitt utlåtande egna förslag till idrottsresurser och idrottsfrämjande åtgärder. I sina resursförslag önskar Bollförbundet att statsförvaltningen ser över lotterilagen och ändrar den till idrottsverksamhetens förmån. Dessutom föreslår förbundet ett flertal metoder för att via beskattningen underlätta och finansiera idrottsföreningarnas verksamhet. I sina åtgärdsförslag betonar Bollförbundet utbildningen av ledare för barn och unga, stärkandet av mångkulturell kompetens, utvecklingen av förutsättningarna, ökandet av möjligheterna till träning under skoldagen och behoven av att stärka jämlikheten samt ger förslag till lösningar på detta. Dessutom önskar Bollförbundet att organisationsfinansieringen görs klarare och mer resultatbaserad.

Finlands Paddling och Roddförbund framför utöver det som framförts i idrottsorganisationernas gemensamma utlåtande att det finns behov av att fästa uppmärksamhet vid samhällsplaneringen och dess förutsättningar, i synnerhet i fråga om rekreationsanvändning av vattendrag och stränder och de relaterade allemansrättigheterna. Förbundet önskar samarbete och lägger särskild tonvikt på arbetet med lagstiftningen om sjösäkerhet. I synnerhet paragrafer som begränsar den individuella friheten bör vara noga övervägda och grunda sig på forskningsbelägg.

Folkhälsoorganisationerna (förbundet för anpassad motion SoveLi och dess medlemsorganisationer Hjärtförbundet och Andningsförbundet) betonar i sina utlåtanden specialgruppernas sammanräknade omfattning som målgrupp för motions- och idrottsverksamheten och för verksamhetens förutsättningar (i synnerhet tillgänglighet) samt att den gällande lagen förpliktar till likvärdigt bemötande. I utlåtandena ombeds de som bereder redogörelsen fästa särskild uppmärksamhet vid behovet av en obruten servicekedja inom idrotts- och hälsotjänsterna och en tryggad finansiering av social-, folkhälso-, patient- och handikapporganisationernas motions- och idrottsverksamhet även i framtiden.

Äldreinstitutet (programmen Kraft i åren och Liikkeellä voimaa vuosiin) lyfter enstämmigt i sina utlåtanden fram det stora antalet äldre och deras stora andel av befolkningen som båda enligt prognoserna kommer att fortsätta öka betydligt under de kommande decennierna. Enligt utlåtandena bör man i redogörelsen lägga särskild vikt vid kvaliteten på motion och idrott för äldre, handledningen och utbudet, de anpassade idrotts- och motionsformerna samt resursfördelningen. Den nytta för funktionsförmågan och samhällsekonomin som fås av motion och idrott för äldre bör beaktas som en grund i allokeringen av resurser.

Delegationen för I form för livet önskar i sitt utlåtande att man söker nya aktörer och samarbetsnätverk i främjandet av motion och idrott. Dessutom önskar delegationen att det tvärsektoriella samarbetet ökas, att servicekedjan inom motions- och livsstilsrådgivningen utvecklas och att pilotprojekt startas i syfte att ta fram gemensamma modeller. Enligt utlåtandet bör man ordna utbildning i landskapen om programmet för att främja gång och cykling samt öka medvetenheten om vikten av fysisk aktivitet och dess möjligheter på arbetsplatserna.

Finlands social och hälsa SOSTE ry betonar i sitt utlåtande patient-, folkhälso- och handikapporganisationernas betydelse även som motions- och idrottsaktörer och att det ekonomiska stödet för verksamheten inte bör minskas eller dras in.

Delegationen för specialidrott lägger i sitt utlåtande fokus på den stora målgruppen för anpassad motion och idrott, gruppens specialbehov och den höga verkningsgraden för åtgärder för ökad fysisk aktivitet som riktas till denna målgrupp.

Trasek ry betonar i sitt utlåtande betydelsen av lika tillgång till motions- och idrottstjänster ur könsminoriteternas synvinkel. Förslagen i utlåtandet rör utveckling av könsneutrala förutsättningar för motion och idrott (omklädnings- och duschrum) samt likabehandling av könsminoriteter i motions- och idrottsmiljöer.

Privata personer lämnade tre utlåtanden. I det första önskas ett liknande statsandelssystem för motions- och idrottsverksamhet som det som används för grundläggande konstundervisning, i syfte att höja

kvaliteten och ledarnas professionalism. I det andra önskas att idrottspolitikens betydelse och status tas upp i debatten och beslutsfattandet i samhället. I det tredje fästs uppmärksamhet vid idrottskarriären och det bristfälliga utbudet på psykisk hälsovård för idrottare i relation till vårdens betydelse. Skribenten önskar samhällsstöd för detta.

5 Främjandet av motion och idrott som en del av samhällspolitiken

5.1 Den samhälleliga motiveringen för motion och idrott

Motion och idrott har ett egenvärde. Fysisk aktivitet ger välbehag och positiva upplevelser som varje människa har rätt att få njuta av. Rätten till fysisk aktivitet tillhör alla med stöd av grundlagen, som en del av de grundläggande kulturella rättigheterna.

Motion och idrott har även ett stort positivt instrumentellt värde för samhället. Ovan konstateras i avsnitt 3 att den vetenskapliga forskningen obestridligt visar den stora nyttan och till och med nödvändigheten av motion och idrott i förebyggandet och behandlingen av många folksjukdomar såsom övervikt, diabetes, sjukdomar i rörelseorganen samt psykiska problem. Den fysiskt passiva livsstilen håller på att bli ett globalt folkhälsoproblem. Fysisk inaktivitet är enligt WHO den fjärde största riskfaktorn när det gäller dödsfall som orsakas av livsstilssjukdomar.

Motion och idrott inverkar positivt på såväl det fysiska som det psykiska och sociala välmåendet. Fysisk aktivitet är också en nödvändig förutsättning för att barn och unga ska kunna få en sund och trygg uppväxt och utveckling. Dess betydelse i hälso- och sjukvården kommer att stärkas ytterligare i och med att befolkningen åldras, så att de äldre ska kunna bo hemma så länge som möjligt i stället för på institutioner.

Finland behöver mer motion och idrott i alla ålders- och befolkningsgrupper. För att främja fysisk aktivitet behövs ett klart och målinriktat program som täcker hela livscykeln och överskrider de traditionella förvaltnings-, organisations- och yrkesgränserna. Motions- och idrottsfrämjandet bör integreras i större helheter såsom främjandet av hälsa och välbefinnande, utbildningen, ungdomsarbetet och utvecklingen av förutsättningarna. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid dem som med tanke på hälsan och välbefinnandet rör på sig för lite. Att öka motionen och idrotten är en fråga för hela samhället och har också stor samhällsekonomisk betydelse. En färsk rapport (Vasankari & Kolu 2018) som finansierades av statsrådets kansli och samordnades av UKK-institutet visade att fysisk inaktivitet, långvarigt sittande och dålig fysisk kondition orsakar stora kostnader för det finländska samhället, på årsnivå uppskattningsvis 3,2–7,5 miljarder euro. Fysisk inaktivitet orsakar merkostnader i hälso- och sjukvårdens direkta kostnader i form av förlorade arbetsinsatser, utgifter för vård av äldre, marginalisering och ökade sociala förmåner. Forskningen kring kostnaderna bör fortsätta och fördjupas för att skapa en klarare bild och mer exakta ekonomiska uppgifter. Kostnaderna bör även i fortsättningen uppskattas regelbundet.

- Motion och idrott har ett egenvärde som grundpelare i ett meningsfullt liv
- Motion och idrott har en betydande positiv effekt för befolkningens hälsa och välbefinnande som helhet
- Motion och idrott har en viktig roll i förebyggandet och behandlingen av sjukdomar
- Fysisk inaktivitet är en allvarlig folkhälsoutmaning vars kostnadseffekter på årsnivå i Finland överstiger tre miljarder euro

Med stöd av det ovan anförda behöver Finland ta ett stort steg framåt på 2020-talet när det gäller att öka den fysiska aktiviteten. Det förutsätter också i det första skedet tilläggsinvesteringar av samhället som dock senare återbetalar sig mångdubbelt i form av bl.a. folkhälso nytta. Den här redogörelsen presenterar riktlinjerna för 2020-talets idrottspolitik i Finland. Den röda tråden i redogörelsen är att motion och idrott ska integreras på ett naturligt sätt i människors dagliga omgivningar och liv. Det ska vara lätt att välja en fysiskt aktiv livsstil. Motion och idrott ska tas ut bland människorna.

5.2. Främjandet av hälsa och välbefinnande

Statsförvaltningens åtgärder för att främja hälsa och välbefinnande har hittills inte lyckats nå de fysiskt inaktiva i tillräcklig mån. Särskilt viktigt är det att beakta vardagsmotionens dimension i all verksamhet, till exempel småbarns pedagogiken, skolorna, läroanstalterna, arbetsplatserna och äldre servicen.

Syftet med att främja hälsa och välbefinnande är att minska hälso- och välfärdsskillnaderna mellan befolkningsgrupperna genom att upprätthålla och förbättra hälsan, välbefinnandet, delaktigheten och arbets- och funktionsförmågan. Det tvärssektoriella arbetet har stor betydelse. Kommunens idrottsväsende ansvarar för att det tvärssektoriella arbetet genomförs inom kommunen. I och med vård- och landskapsreformen främjas invånarnas hälsa och välbefinnande genom samarbete mellan de bildningstjänster, den näringsverksamhet och den planläggning som kvarstår hos kommunen.

Det är väsentligt att kommunen, landskapet, frivilligorganisationerna och företagslivet har ett fungerande samarbete. I samband med vård- och landskapsreformen bör man också säkerställa att servicekedjan inom motionsrådgivningen är obruten. I bästa fall omfattar rådgivningen både upprättandet av en motionsplan och uppföljningen av hur planen genomförs. Rådgivningen kan också vara av engångskaraktär. Kommunerna ansvarar även i framtiden för främjandet av invånarnas hälsa och välbefinnande samt motion och idrott. I landskapens social- och hälsotjänster bör de fysiskt inaktiva kunderna hänvisas till antingen landskapets egen eller kommunens motionsrådgivning eller till kommunens och idrottsföreningarnas tjänster till exempel med ett motionsrecept. En smidig servicekedja förutsätter att hälso- och sjukvården och yrkespersonerna inom motion och idrott samarbetar tätt och att lokala föreningars och andra hobbyaktörers verksamhet utvecklas och kopplas till servicekedjan. Främjandet av hälsa och välbefinnande är en av kommunernas och landskapets viktigaste gemensamma uppgifter.

Målet är att minska hälso- och välfärdsskillnaderna mellan befolkningsgrupperna. Motion och idrott hör nära samman med det här arbetet. De ekonomiska incitamenten för främjande av hälsa och välfärd, dvs. den så kallade hyte-koefficienten, är avsedda att vara en ersättning för kommunens kostnader i samband

med främjandet av invånarnas hälsa och välbefinnande. Koefficienten baserar sig på grundläggande utbildning, motion och idrott och kommunens ledning av det hälso- och välfärdsfrämjande arbetet. Kommunen kan genom egna åtgärder påverka erhållandet och beloppet av tilläggsdelen till statsandelen. Hyte-koefficientens målpuppfyllelse bör följas upp och vid behov ses över så att den är ett incitament som verkligen mäter arbetet för att främja fysisk aktivitet.

5.3. Främjandet av delaktighet, jämlikhet och likvärdighet samt kohesionen i samhället

Motions- och idrottstjänsterna och förutsättningarna för dem bör i samhället genomföras så att de främjar delaktighet, likvärdighet och jämlikhet. Motion och idrott behöver verksamhetsmodeller som tryggar möjligheter till fysisk aktivitet för alla, oberoende av funktionsförmåga, social bakgrund eller ekonomisk ställning. Organiserad motion och idrott och möjligheter till lågtröskelaktiviteter bör erbjudas alla ålders- och befolkningsgrupper. Motions- och idrottsverksamhet som beaktar minoriteterna främjar möjligheterna för alla att delta. Minoriteterna möter ofta hinder för likvärdighet som flerfaldigt kan minska möjligheterna att delta i motions- och idrottsverksamhet.

Den offentliga förvaltningen bör främja delaktighet, jämlikhet och likvärdighet på ett målinriktat och planmässigt sätt också inom motion och idrott. En form av likvärdighet är tillgänglighet. Möjligheterna till motion och idrott för till exempel personer med funktionsnedsättning bör främjas genom att förbättra tillgången till behövliga hjälpmedel, möjliggöra användning av personliga assistenter och säkerställa tillgängligheten vid idrottsanläggningarna. Kompetensen i olika idrottsorganisationer och upprättandet av aktörsnätverk är viktiga när det gäller att sporra barn och unga med behov av särskilt stöd till fysisk aktivitet. Då framhävs en yrkesövergripande verksamhet, samarbete mellan olika förvaltningsområden samt en förståelse av barnets eller den ungas funktionsförmåga som helhet.

Till tillgänglighet hör också att man skapar ett icke-diskriminerande attitydklimat. Det är också väsentligt att förstå olika personers egna erfarenheter när man främjar fysisk aktivitet.

Skyldigheten att främja likvärdighet bör beaktas i all verksamhet och i understödspolitiken. Genom att öka tillgängligheten främjas allas möjligheter att utnyttja tjänster och delta fullt ut i motions- och idrottsverksamhet. Information om tillgänglighet bör vara enkel att hitta för alla som använder motions- och idrottstjänster.

Jämställdhet mellan könen är både ett grundläggande värde i det finländska samhället och en central faktor för framgång och konkurrenskraft. Jämställdheten genomsyrar även alla andra faktorer för likvärdighet. Enligt idrottslagen ska jämlikhet vara en grundläggande utgångspunkt i idrotten, idrottsledningen och beslutsfattandet samt resursfördelningen. Även om jämställdheten i Finland på 2000-talet utvecklats i en positiv riktning finns det inom idrotten ännu många delområden som kräver ytterligare arbete. Sådana är till exempel ledning och beslutsfattande, tränar- och domararbete samt motion och idrott för barn och unga. Flickor är mindre fysiskt aktiva än pojkar i alla åldersgrupper och andelen kvinnor bland tränarna och domarna utgör en bråkdel av männens andel. Finland behöver alltså idrottspolitiska åtgärder för att främja jämställdheten. Även produktionen av könsbaserad information bör utökas.

Motion och idrott förbättrar inte bara hälsan och välbefinnandet utan har också en viktig roll i den sociala integrationen och främjandet av delaktighet och samhällsaktivitet. Till exempel för invandrarbefolkningen kan motion och idrott också utgöra ett verktyg för att lära sig språk och samhällspraxis.

Delaktighet och gemenskap främjas av mångsidiga motions- och idrottstjänster, metoder som främjar deltagande, lågtröskelverksamhet och möjligheter att motionera och idrotta på egen hand. Utgångspunkterna för ordnandet av motions- och idrottsverksamhet i Finland är integration och inklusion – lika möjligheter för alla att delta.

Bakgrund:

- Mångsidiga och tillgängliga motions- och idrottstjänster och möjligheter att motionera och idrotta på egen hand stöder delaktighet och gemenskap
- Motion och idrott är förknippade med fenomen som kan skapa ojämlikhet och polarisering
- De som hamnar utanför de nuvarande tjänsterna och strukturerna är ofta de som skulle dra den största nytta av fysisk aktivitet

Åtgärdsförslag:

- Beakta skyldigheten att främja jämlikhet och likvärdighet genomgående i all motions- och idrottsverksamhet och i den offentliga förvaltningens understödspolitik
- Utveckla verksamhetsmodeller som tryggar motions- och idrottsmöjligheter för alla oberoende av funktionsförmåga, social bakgrund eller ekonomisk ställning

5.4. Ökad fysisk aktivitet genom livet

Finland behöver mer motion och idrott i alla åldersgrupper. Vårt land behöver på 2020-talet betydande satsningar på ökad motion och idrott så att utbudet är stort i alla livsskeden och särskilt där människor annars finns, dvs. inom småbarnspedagogiken, den grundläggande utbildningen, läroanstalterna på andra stadiet, högskolorna, försvarsmakten, arbetslivet, hälso- och sjukvårdens tjänster och äldreservicen. Vid sidan av tilläggsatsningar bör ökad fysisk aktivitet genom livet stödas på samma sätt som nu (cirka 4 miljoner euro om året) i synnerhet i fråga om organisationerna med projektunderstöd för Liikunta elämäntapa-työryhmä, projektet som stöder ett rörligt liv i olika livsskeden, från intäkterna av penningspelsverksamheten.

5.4.1 Fysisk aktivitet i rådgivningsbyråernas tjänster

Undersökningar har visat att många familjer behöver aktivitetsrelaterad livsstilsrådgivning redan när de besöker rådgivningsbyrån. Främjandet av fysisk aktivitet ingår i rådgivningsbyråernas lagstadgade uppgifter. Den motionsrådgivning som ges på rådgivningsbyråerna är till nytta för de blivande mammorna och i bästa fall för hela familjen. Det är viktigt att familjerna får stöd och uppmuntran till fysisk aktivitet och andra sunda levnadsvanor redan innan barnet föds. På så sätt får man en god start för barnets fysiska uppväxt och utveckling och möjlighet till en aktiv livsstil även i de familjer som tidigare inte rört på sig i vardagen.

Hälsovårdarnas kompetens i livsstilsrådgivningen, framför allt när det gäller fysisk aktivitet och näring, har stärkts genom utbildningen Smarta familjen som en del av social- och hälsovårdsministeriets spetsprojektåtgärder. Det är viktigt att öka den kompetensen även i hälsovårdarnas grundläggande utbildning. Under rådgivningsbesöken bör det finnas tillräckligt med tid att ta upp livsstilsfrågor och ge råd i dem. Barnen och deras familjer bör hänvisas till lämpliga motions- och idrottstjänster som ordnas av

kommunen, organisationer och andra aktörer samt uppmuntras till fysisk aktivitet på egen hand. Familjemotionen förtjänar större uppskattning och nya möjligheter. Den ger människor i alla åldrar möjlighet att vara fysiskt aktiva tillsammans och uppmuntra varandra. Det bör understödjas.

Bakgrund:

- Familjen har stor effekt: barns motionsvanor börjar differentieras redan efter tre års ålder

Åtgärdsförslag:

- Stärka motionsrådgivningen som en del av livsstilsrådgivningen vid rådgivningsbyråerna

5.4.2 Fysisk aktivitet i småbarnspedagogiken

I Finland har under 2010-talet pågått ett program för fysisk aktivitet och välbefinnande i småbarnspedagogiken, Glädje i rörelse, genom vilket man skapat goda nätverk och rutiner för att öka den fysiska aktiviteten i småbarnspedagogiken. Utvecklingsverksamheten har fått understöd från intäkterna av penningspelsverksamheten, men det har inte funnits något täckande understödssystem för kommunerna och andra aktörer. Eftersom stillasittandets problem blir synliga redan i den tidiga barndomen behöver Finland ett täckande åtgärdsprogram för barn under 7 år så att fysisk aktivitet kan integreras i varje verksamhetsdag vid alla småbarnspedagogiska enheter. Det praktiska genomförandet kan utnyttja erfarenheterna och verksamhetsmodellerna från det framgångsrika programmet Skolan i rörelse. Ett sådant "Småbarnspedagogiken i rörelse"-program kan genomföras redan 2020–2022, eftersom verksamhetsgrunden redan finns.

Spridningen av verksamhetsmodellerna till alla kommuner förutsätter en finansiering på cirka 4 miljoner euro per år under tre års tid. Kommunerna kan, på samma sätt som för Skolan i rörelse, förutsättas stå för en självfinansieringsandel på minst 50 procent i syfte att främja att verksamhetsmodellerna blir bestående praxis. Daghemmens lokaler och gårdar bör utvecklas så att de bättre än för närvarande främjar en fysiskt aktiv småbarnspedagogik. Daghemsgårdarna och de lokaler som lämpar sig för fysisk aktivitet bör fungera som närmotionsplatser även på kvällar och veckoslut.

Bakgrund:

- I dag fyller endast en bråkdel av barnen under skolåldern den dagliga aktivitetsrekommendationen
- Småbarnspedagogiken har en betydande roll när det gäller att stödja barnens fysiska aktivitet eftersom den når en stor del av barnen

Åtgärdsförslag:

- Programmet Småbarnspedagogiken i rörelse 2020–2022

Kostnadseffekter:

- Genomförandet av programmet förutsätter en årlig finansiering på 4 miljoner euro under 3 års tid

5.4.3 Fysisk aktivitet i den grundläggande utbildningen

Programmet Skolan i rörelse är ett av regeringens spetsprojekt och genomförs under åren 2015–2018 med målet att få alla grundskolelever att röra på sig en timme per dag. Programmet har varit en framgång och nått cirka 90 procent av kommunerna, grundskolorna och grundskoleleverna. En central orsak till framgången har varit att skolorna själva fått besluta hur de använder det statsunderstöd de beviljats, så länge understödet använts för att uppnå programmets mål. Statsfinansieringen för programmet har under hela spetsprojektperioden uppgått till sju miljoner euro per år. Kommunerna har förutsatts bidra med 50 procent självfinansiering, vilket ger hopp om att verksamheten fortsätter med kommunal finansiering också efter spetsprojektperioden.

Ett annat nytt arbetssätt i grundskolorna sedan 2016 är systemet Move som är ett riksomfattande datainsamlings-, uppföljnings- och responssystem som används för att mäta den fysiska funktionsförmågan hos elever i årskurs 5 och 8. Systemet samlar information som kan kombineras med de omfattande hälsoundersökningar som elever i dessa årskurser genomgår. Den centrala avsikten med systemet är att uppmuntra eleverna att själva ta hand om sin fysiska funktionsförmåga. Mätningarna har visat att den är sämre än väntat. Utifrån detta står det klart att inte ens åtgärderna i programmet Skolan i rörelse räcker för att höja den fysiska aktiviteten tillräckligt bland grundskoleleverna. Tillsammans med det faktum att till och med en betydande del av de barn och unga som hör till motions- och idrottsföreningar rör på sig alltför lite innebär det här att fler åtgärder behövs i grundskolorna.

I Finland är mängden motion i grundskolan otillräcklig och antalet gymnastiktimmor är klart mindre än i exempelvis Norge. När det gäller aktiviteterna i idrottsföreningar har idrottshobbyerna blivit ensidigare och barnen övergår i allt yngre ålder till att endast utöva en gren. Det här är ytterligare ett skäl till att utöka skolgymnastiken. Även i ett elitidrottsligt perspektiv är det motiverat att skolorna garanterar eleverna i de lägsta årskurserna en tillräckligt mångsidig idrottsbakgrund. Mer fysisk aktivitet förbättrar också lärandet. Det viktigaste argumentet för mer skolgymnastik är ändå de omfattande hälsoeffekterna.

För närvarande omfattar gymnastiken som gemensamt läroämne i grundskolan totalt 20 årsveckotimmar, dvs. i genomsnitt cirka två veckotimmar/årskurs. Finland bör gradvis öka mängden idrott och motion i grundskolan under 2020-talet exempelvis genom att öka antalet gymnastiktimmar och vidta åtgärder av typen Skolan i rörelse för att göra skoldagarna rörligare och aktivare. Dessa åtgärder kan tillsammans åstadkomma en total aktivitetsnivå som leder till en bättre fysisk kondition i hela åldersklassen och lägger grunden för en fysiskt aktiv livsstil. Den årliga kostnaden för en extra veckotimme är cirka 2,5 miljoner euro/årskurs.

När skolgymnastiken utvecklas är nyckelordet meningsfullhet. Även den fysiska aktiviteten under rasterna bör ökas och utvecklas. Skolelevens fysiskt aktiva dag kan fortsätta i anslutning till skolan också efter skoldagens slut om det erbjuds mer hobby- och klubbverksamhet i olika former. Lokalernas användningsgrad i skolor och läroanstalter måste höjas avsevärt på fritiden. Kommunerna bör utarbeta flexibla rutiner och bokningsmöjligheter till exempel med hjälp av digitalisering. I den mån det är möjligt kan föreningsverksamhet för barn i de lägre årskurserna också ordnas direkt efter skoldagen och i närheten av skolan. I de högre årskurserna ska det vara möjligt att ordna idrottsskolor och varje skola bör ha motionsklubbar.

Bakgrund:

- För närvarande rör sig endast en tredjedel av barnen tillräckligt med tanke på hälsan
- Den grundläggande utbildningen når hela åldersklassen, och skolan har därför en nyckelroll när det gäller att stödja idrott och motion

Åtgärdsförslag:

- Gradvis införa mer skolgymnastik under 2020-talet
- Fortsätta programmet Skolan i rörelse i kommunal regi

Kostnadseffekter:

- Den årliga kostnaden för en extra veckotimme gymnastik är 2,5 miljoner euro/årskurs

5.4.4 Fysisk aktivitet i läroanstalter på andra stadiet

I anslutning till programmet Skolan i rörelse har försök genomförts i 50 läroanstalter på andra stadiet sedan 2017. Försöken och forskningsmaterialet ger vid handen att det är minst lika viktigt på andra stadiet som i grundskolorna att öka mängden fysisk aktivitet under varje skoldag. Efter försöksfasen kommer programmet Studier i rörelse att inledas i läroanstalterna på andra stadiet 2019. I budgeten för 2019 har programmet anvisats ett anslag på 2,8 miljoner euro, och det kommer huvudsakligen att genomföras på samma sätt som det tidigare programmet i grundskolorna. För att programmet Studier i rörelse ska få tillräckligt stort genomslag bör staten investera i programmet under de tre åren 2019–2021 så att det årliga anslaget är 2,5–3,5 miljoner euro. Utbildningsanordnarna förutsätts bidra med 50 procent av finansieringen

på samma sätt som i programmet Skolan i rörelse i grundskolorna för att projektet ska ha förutsättningar att utvecklas till en bestående praxis i läroanstalterna på andra stadiet efter att projektperioden avslutats.

Unga idrottare bör garanteras flexibla studiemöjligheter på andra stadiet. Nätverket av idrottsgymnasier bör vara livskraftigt och regionalt heltäckande. Också idrottsbetonade yrkesläroanstalter behövs och bör utvecklas på ett sätt som är likvärdigt med idrottsgymnasierna.

Bakgrund:

- För närvarande minskar den fysiska aktiviteten avsevärt när barn växer upp till unga, och endast en bråkdel av de unga rör på sig tillräckligt med tanke på hälsan

Åtgärdsförslag:

- Programmet Studier i rörelse 2019–2021

Kostnadseffekter:

- Om programmet genomförs under tre år är den totala kostnaden cirka 8 miljoner euro

5.4.5 Fysisk aktivitet vid högskolorna

Högskolorna är en del av nätverket Studier i rörelse och deras enskilda projekt har under flera år fått stöd inom ramen för projektbidragen för en motionsinriktad livsstil. Högskolorna har emellertid ett större behov av att skapa en fysiskt aktiv högskolekultur och öka den fysiska aktiviteten bland studerande. Därför bör högskolorna genomföra ett omfattande treårigt projekt som en del av programmet Studier i rörelse exempelvis under 2022–2024. Om denna åtgärd genomförs blir de uppskattade kostnaderna 3–4 miljoner euro per år. Även i detta projekt är en självfinansieringsandel på 50 procent ett villkor för stödet för att verksamheten ska förankras och utvecklas till bestående praxis vid högskolorna.

Studiemiljöerna bör exempelvis med hjälp av ståplatser i föreläsningssalarna utvecklas så att de stöder fysisk aktivitet. Det bör finnas idrottsanläggningar på campusen eller i närheten av dem. Högskolemotionen stärker gemenskapen bland de studerande. Därför bör högskolemotionens synlighet och status höjas.

Bakgrund:

- För närvarande är högskolestudenternas dagar ytterst passiva och de sitter i genomsnitt över 10 timmer per dag

Åtgärdsförslag:

- Programmet Studier i rörelse 2022–2024

Kostnadseffekter:

- 3–4 miljoner euro per år 2022–2024

5.4.6 Fysisk aktivitet i anslutning till den allmänna värnplikten

För närvarande avbryter många värnpliktiga sin beväringstjänst på grund av dålig fysisk eller psykisk kondition. För dem som slutför tjänstgöringen erbjuder försvarsmakten däremot ett relativt bra "konditionsprogram" då en genomförd beväringstjänst höjer den fysiska konditionen hos cirka 70 procent av åldersklassen. I fråga om värnplikten bör fokus ligga på att utveckla åtgärder som höjer den fysiska konditionen redan i god tid innan tjänstgöringen inleds. I detta sammanhang bör man inleda ett försök där cirka 30 kommuner erbjuder gratis och statsunderstödd handledd motion under tre månader före tjänstgöringen. Kostnaderna för detta försök skulle uppgå till cirka en halv miljon euro per år och försöksfasen kunde sträcka sig över tre år. Om det visar sig att erfarenheterna av försöket är positiva kan verksamheten införas permanent i alla kommuner.

I framtiden bör man också se till att den fysiska konditionen inte rasar efter genomförd beväringstjänst. Det är också viktigt för landets försvar att reservisterna har en god kondition. Ett tillräckligt antal repetitionsövningar kan också bidra till den fysiska aktiviteten. Under repetitionsövningarna kan man följa upp och utveckla reservisternas kondition.

Bakgrund:

- Många värnpliktiga avbryter sin tjänstgöring på grund av dålig kondition

Åtgärdsförslag:

- Inleda ett försök för att förbättra blivande värnpliktigas kondition redan innan tjänstgöringen inleds

Kostnadseffekter:

- 0,5 miljoner euro per år under tre år

5.4.7 Fysisk aktivitet på arbetsplatserna

Flera projekt för arbetsplatsmotion har genomförts i Finland i slutet av 1990-talet och under 2000-talet. Även systemet med motionsnedlar som arbetsgivaren kan använda för att stödja de anställdas motionshobbyer har byggts upp för att öka den fysiska aktiviteten bland anställda. Dessa projekt och åtgärder har i sig varit lyckade, men i huvudsak nått endast dem som redan motionerar aktivt.

I ljuset av forskningen är livsstilshandledning och motionsrådgivning de bästa sätten att minska den fysiska inaktiviteten. Livsstilshandledning och motionsrådgivning bör därför integreras i företagshälsovården på arbetsplatserna.

Ett annat effektivt sätt att öka den fysiska aktiviteten under arbetsdagen är att utnyttja arbetsresorna för motion, vilket förutsätter att det finns omklädningsrum, duschar och cykelförvaring på arbetsplatsen. Kollektivtrafiken har också en positiv inverkan på den fysiska aktiviteten eftersom den nästan alltid också innebär cykel- eller promenadsträckor.

Att stödja personalens fysiska aktivitet är en viktig del av ett gott chefsarbete och en bra arbetsplatskultur. Forskning visar att motion minskar sjukfrånvaron och därmed främjar arbetshälsan. Att främja idrott och motion bland de anställda hör till en aktiv och god personalpolitik. Nya sätt att främja motion bland de anställda bör utvecklas för arbetsgivarna och på ett sätt som motiverar varje enskild individ på bästa sätt.

Bakgrund:

- Endast var femte vuxen rör på sig tillräckligt med tanke på hälsan
- Den fysiska inaktiviteten ökar sjukfrånvaron och arbetshälsoproblemen

Åtgärdsförslag:

- Integrera motionsrådgivningen i företagshälsovården
- Främja motion på vägen till och från arbetet
- Öka arbetsplatsmotionen i samarbete med personalen

5.4.8 Fysisk aktivitet som en del av hälso- och sjukvården

Motion och idrott hör till de viktigaste förebyggande åtgärderna inom hälso- och sjukvården och är också en viktig faktor i behandlingen av många sjukdomar. I den praktiska verksamheten inom hälso- och sjukvården är motionens och idrottens roll dock fortfarande liten.

Kommunerna ansvarar för att främja invånarnas välbefinnande och hälsa. Varje kommun bör se till att kommuninvånarna förutom idrottsanläggningar och idrotts- och motionstjänster även erbjuds motionsrådgivning. Kommunerna bör också samarbeta med landskapen.

Landskapen har i fortsättningen ansvaret för att ordna social- och hälsovårdstjänster. Även landskapen har ett ansvar för att främja välbefinnandet och hälsan. Motion och idrott bör också ingå i hälso- och

sjukvårdsutbudet i alla landskap. De kunder inom social- och hälsovården som lider av symptom eller sjukdomar som beror på fysisk inaktivitet eller otillräcklig fysisk aktivitet bör aktivt hänvisas till motionsrådgivning. Motions- och idrottsperspektivet bör beaktas också i arbetsverksamheten i rehabiliteringssyfte och i tjänsterna för partiellt arbetsföra.

Landskapen och kommunerna bör tillsammans se till att utbudet av motionsrådgivningstjänster är tillräckligt. Landskapen bör hänvisa kunderna inom hälso- och sjukvården till kommunernas och organisationernas motions- och idrottstjänster i området.

Bakgrund:

- Motion och idrott hör till de viktigaste förebyggande åtgärderna inom hälso- och sjukvården och är en viktig faktor i behandlingen av många sjukdomar
- Individuell motionsrådgivning har visat sig åstadkomma resultat i förebyggandet och behandlingen av sjukdomar

Åtgärdsförslag:

- I samband med landskaps- och vårdreformen säkerställa en sömlös servicekedja inom motionsrådgivningen mellan kommunerna, landskapen och olika tjänsteproducenter
- Kommunerna ansvarar även i framtiden för att främja hälsan och välbefinnandet genom motion och idrott

5.4.9 Fysisk aktivitet bland äldre

Motion och idrott är viktiga faktorer för att bevara funktionsförmågan hos en åldrande befolkning. Därför bör motion och idrott ingå i såväl hemservicen som institutionsvården. I idrotts- och motionstjänsterna för äldre är det viktigt att det finns tillgång till handledd motion av hög kvalitet som är tillgänglighetsanpassad. Särskild vikt bör fästas vid äldre människor med nedsatt funktionsförmåga eller försämrad hälsa som bor hemma utan regelbunden service. Den här gruppens välbefinnande kan förbättras särskilt med hjälp av anpassad motion och samarbete mellan olika aktörer.

I fråga om hemservice för äldre bör man i 20 kommuner inleda ett 2–3-årigt försök där en kommunalt anställd eller annan motionsrådgivare besöker hemservicens kunder för att leda motionsstunder. I försöksfasen kunde staten betala den här motionsrådgivningstjänsten i sin helhet i form av statsunderstöd till kommunerna. Kostnaderna för att anställa 20 rådgivare skulle uppgå till cirka en miljon euro per år. Efter försöksfasen fattas beslut om fortsatta åtgärder.

I institutionsvården bör också ett försök av typen Skolan i rörelse inledas för att integrera motionen i vardagen på serviceinrättningar för äldre. Om detta treåriga försök genomförs bör en årlig statsfinansiering på 2–3 miljoner euro reserveras.

Bakgrund:

- Motion och idrott är en viktig faktor för att upprätthålla funktionsförmågan hos en åldrande befolkning

Åtgärdsförslag:

- Åtgärdsprogram för äldre som bor hemma utan regelbunden service
- Försök bland personer som omfattas av hemservice
- Försök på serviceinrättningar för äldre

Kostnadseffekter:

- Den totala kostnaden under tre år är 2–3 miljoner euro per år för utvecklingen av ett åtgärdsprogram och försök, om försöken och programmen genomförs

5.5 Fysisk aktivitet bland invandrare

Motion och idrott har konstaterats göra det lättare för invandrare att lära sig det finska språket och hur det finländska samhället fungerar, utvidga deras sociala nätverk, höja deras självkänsla och förbättra gemenskapens välbefinnande. Motions- och idrotthobbyer ger upplevelser av delaktighet.

Det bästa sättet att nå målgrupper med invandrarbakgrund är lågröskelverksamhet. Dessutom måste förutsättningarna och verksamhetsätten främja deltagandet. Näridrottsplatser är den viktigaste av förutsättningarna som främjar deltagande. Viktiga verksamhetsätt är målgruppsorienterad information, kringaktiviteter, gemensamma spelregler samt hänsyn till den första och andra invandargenerationens särskilda behov. Det är viktigt att också invandrare deltar fullt ut i skolgymnastiken och hälsofostran.

Huvudmålet i statens idrottspolitik när det gäller invandrare är att de ska delta i motions- och idrottsverksamheten likvärdigt med den övriga befolkningen i enlighet med inklusionsprincipen. Denna princip har realiserats bl.a. genom understödspolitik. Framöver kommer undervisnings- och kulturministeriet att i ännu högre grad se till att understödprinciper och understödspraxis stöder inklusion och integration. Dessutom bör särskilt de invandrargrupper som inte rör på sig tillräckligt beaktas när det offentliga stödet allokeras.

6 Motion och idrott på egen hand och i organiserad form

Den forskningsöversikt som använts som bakgrundsmaterial för denna redogörelse visar att motion och idrott på egen hand är den vanligaste motionsformen hos den vuxna befolkningen och att andelen fortsätter öka. Även den webbenkät som har genomförts i samband med redogörelsen visar att motion och idrott på egen hand ökar i betydelse.

Ur den statliga idrottspolitikens perspektiv är det viktigt att förutsättningarna sådan motion och idrott främjas mångsidigt. Åtgärderna kan indelas i fyra delområden:

- Främja byggandet av idrottsanläggningar (behandlas i avsnitt 7)
- Stärka faktagrunden för motion och idrott
- Främja rådgivningen för en fysiskt aktiv livsstil
- Stödja förutsättningarna för utbudet av privata motions- och idrottstjänster

6.1 En bättre faktagrund för motion och idrott

Med den ökande andelen motion och idrott som utövas på egen hand ökar också behovet av information. I de sociala medierna, med inslag av falska nyheter och olika marknadsföringstrick, ökar risken för att felaktig information avsiktligt börjar spridas också om motion och idrott i strävan efter ekonomisk vinst. Staten bör i sin idrottspolitik se till att motionärer och idrottare har tillgång till tillförlitlig och lätt tillgänglig information om motion och idrott.

Forskningsbeläggen för motionens och idrottens positiva hälsoeffekter är obestridliga. Trots detta uppfyller majoriteten av befolkningen inte hälsomotionsrekommendationerna. Vi har alltså inte lyckats påverka människornas beteende tillräckligt.

Kunskap om befolkningens motionsbeteende och de påverkande faktorerna är av största vikt för att faktabaserade beslut ska kunna fattas. Riktlinjerna för den statliga finansieringen av idrottsvetenskaplig forskning uppdateras i dokumentet Liikunnan tiedolla johtamisen suunta (Riktningen för kunskapsledning inom idrotten), som publiceras hösten 2018. Enligt riktlinjerna i dokumentet kommer forskningsfinansieringen att kanaliseras till följande temaområden: främjande av en fysiskt aktiv livsstil, likvärdighet i motionen och idrotten samt ökat deltagande i motion och idrott.

I dag har vi tillgång till omfattande forskning om motion och idrott. Problemet är att informationen är splittrad och att det finns hinder för hanteringen och den praktiska tillämpningen av den. Förmedlingen av forskningsresultat och möjligheterna att utnyttja dem bör utvecklas.

Den statliga finansieringen av idrottsforskning bör kanaliseras för att säkerställa tillräcklig forskning i motion och idrott som människor utövar på egen hand. Staten bör också se till att allmänheten har tillgång till sådan forskning och annan information i samlad form exempelvis på en webbplats eller i en databas som administreras av statens idrottsråd. På 2020-talet blir det också dags att överväga om något statligt organ tydligare än i dag bör auktorisera motions- och andra livsstilsrekommendationer. Det behöriga organet kunde exempelvis vara Styrgruppen för motion som främjar hälsan och välbefinnandet (Tehyli) eller ett eventuellt nytt förvaltningsövergripande organ.

Utbildningssystemet har varit en av den finländska idrottens styrkor. I fortsättningen bör systemet kunna utbilda experter som ännu bättre än tidigare kan möta allmänhetens individuella motions- och idrottsbehov. Även idrottsutbildningscentrens utbildningsutbud bör utvärderas och utvecklas med fokus på kortkurser som aktiverar vanliga människor att motionera och idrotta på egen hand betydligt mer än för närvarande. Motion och idrott ingår i allt fler branscher. Motions- och idrottsrelaterad kompetens bör således få en större vikt i utbildningarna bland annat inom småbarnspedagogik, undervisning och hälso- och sjukvård.

För idrottsorganisationerna är den ökande idrotten och motionen på egen hand både en utmaning och en möjlighet. Finland behöver mer föreningsverksamhet där fysiskt passiva människor får stöd och uppmuntran för att börja motionera och idrotta på egen hand utifrån korrekt information.

6.2 Främjande av handledning för en fysiskt aktiv livsstil

I avsnitt 5 behandlades motionsrådgivningen som i den offentliga förvaltningen i första hand hör till kommunernas ansvar. Kommunernas motionsrådgivning bör utvecklas och en fungerande servicekedja och serviceprocess skapas i samarbete med organisationer och andra aktörer. Dessutom bör kommunerna i samband med landskaps- och vårdreformen säkerställa att samarbetet med landskapets social- och hälsovårdstjänster fungerar.

Motionsrådgivningen bör nå olika befolknings- och åldersgrupper. Den kommunala motionsrådgivningen kan genomföras med hjälp av nya typer av samarbetsnätverk bestående av idrottsorganisationer men också organisationer inom social- och hälsosektorn, andra livsstilsanknutna organisationer och företagare i motions- och idrottsbranschen. Dessutom behöver motions- och idrottsföreningarna aktiveras som handledare för en fysiskt aktiv livsstil. Utbildningsinsatser i riksomfattande och regionala idrottsorganisationer skulle öka motionsrådgivningens framgångschanser. Också utvecklingen och utnyttjandet av mobilapplikationer är av betydelse för livsstilshandledningen.

Enligt idrottslagen har kommunerna en lokal samarbetskyldighet när det gäller motion och idrott. Det behövs mer sådant samarbete då behovet av handledning för en fysiskt aktiv livsstil ständigt ökar.

6.3 Utbudet av privata motions- och idrottstjänster

Allt mer träning på egen hand och allmänhetens växande medvetenhet om den fysiska aktivitetens hälsoeffekter har ökat efterfrågan på privata motions- och idrottstjänster. Motions- och idrottsföretagandet är en växande bransch. Det finns uppskattningsvis 5 000 företag med över 15 000 anställda i motions- och idrottsbranscherna. Den nationella idrottsundersökningen visar att företagen blev marknadsledande inom motion och idrott för vuxna 2009–2010. Enligt arbets- och näringsministeriets företagsamhetsöversikt växte exempelvis gym-, aerobic- och bollhallsverksamheten, de individuella tjänsterna och tjänsterna i hästbranschen 2009–2012. Utöver tillväxten inom motions- och idrottsföretagandet är också idrottsturismen och resorna till motions- och idrottsevenemang viktiga. Motions- och idrottsföretagen har blivit en växande sektor som inkluderar bland annat produkter och tjänster i anslutning till hälsa och välbefinnande, idrottsturism, idrottsevenemang och motionsorienterade livsstilsprodukter och tjänster.

Statsmaktens möjligheter att främja utbudet av privata motions- och idrottstjänster är begränsade till indirekta faktorer som beskattning och näringspolitik. Det är inte möjligt att bevilja direkt statligt stöd till företagsverksamhet i motions- och idrottsbranschen. Det största problemet i den motions- och idrottsrelaterade företagsverksamheten anses allmänt vara branschens varierande momspraxis. Mervärdesskattesatsen för idrottstjänster varierar beroende på tjänsten från noll till den högsta skattesatsen. Det finns ett uppenbart behov av att harmonisera mervärdesskattesatserna för idrottstjänster. Möjligheten att införa en enhetlig mervärdesskattesats för idrottstjänster utreds. Målet är en modell där en enda mervärdesskattesats på en nivå som uppmuntrar till motion och idrott tillämpas på alla motions- och idrottstjänster med undantag av hälso- och välbefinnandetjänster, som omfattas av nollprocentsatsen.

7 Främjande av idrottsanläggningsbyggen

Byggandet av idrottsanläggningar kan främjas redan i samhällsplaneringen och planläggningen, där kommunerna har det primära ansvaret. Förutom genom planläggningen kan motionen och idrotten i kommunen främjas genom att den behandlas som en del av invånartrivseln och den allmänna utvecklingen av kommunen. För att åstadkomma gynnsamma betingelser för motion och idrott är det också viktigt att riksomfattande motions- och idrottsfrämjande program och rekommendationer behandlas och beslut om åtgärder fattas för hela kommunens och de olika sektorernas del. Vid sidan av strategiska frågor är det bra att slå fast mål i växelverkan med trafikplaneringen i ett så tidigt planläggningsskede som möjligt för att säkerställa att idrottsanläggningarna är lätta att nå. Idrottsanläggningarna bör till exempel ligga tillräckligt nära bostadsområden och skolor. Kommunerna äger största delen av idrottsanläggningarna i Finland. Motion och idrott på egen hand och i ledd form kan inte främjas och expanderas utan att kommunerna även i fortsättningen bygger, renoverar och underhåller mångsidiga idrottsanläggningar som tjänar en bred krets.

Det tillgängliga forsknings- och ansökningsmaterialet indikerar att stödet till byggandet av idrottsanläggningar bör ges större vikt den statliga idrottspolitikerna under 2020-talet. Också de motions- och idrottspåverkare som svarade på webbenkäten i anslutning till denna redogörelse anser att den viktigaste statliga idrottspolitiska åtgärden är stödet till byggande av idrottsanläggningar. Det är också anmärkningsvärt att påverkarna enhälligt är för det statliga stödet till byggande av idrottsanläggningar. För närvarande stöder staten byggandet av idrottsanläggningar med cirka 30 miljoner euro per år, varav knappt en tredjedel styrs till regionförvaltningsverken för stöd till små projekt. Undervisnings- och kulturministeriet beviljar stöd till cirka 30 projekt och antalet ansökningar är cirka tre gånger så stort. Behovet av tilläggsstöd till byggandet av idrottsanläggningar är uppskattningsvis 10–15 miljoner euro per år och dessutom behövs en tilläggsatsning av engångskaraktär på cirka 20 miljoner euro i början av 2020-talet.

Även om det huvudsakligen är kommunerna som ansvarar för byggkostnaderna har det statliga stödet i många fall en avgörande betydelse för att ett bygg- eller renoveringsprojekt ska inledas. Statens stödpolitik i fråga om byggandet av idrottsanläggningar behöver styras valperiodsvis exempelvis genom dokumentet Riktningen för byggandet av idrottsanläggningar. Samtidigt bör stödet till byggande vara långsiktigt och förutsägbart ur kommunernas synvinkel eftersom kommunerna satsar betydande skattemedel på motions- och idrottsinvesteringar. De centrala riktlinjerna för stödet till byggandet av idrottsanläggningar under 2020-talet är följande:

- Stödet till byggandet av idrottsanläggningar styrs med stöd av idrottslagen främst till kommunala projekt, men också till projekt som kompletterar kommunens utbud av idrottsanläggningar
- När idrottsanläggningar åldras ökar behovet av renoveringsbidrag, men i fråga om renoveringsprojekt bör man också utreda renoveringens lönsamhet jämfört med ett nybygge med beaktande av investerings- och livscykelkostnaderna
- Det statliga stödet riktas främst till projekt som tjänar stora användargrupper samt idrott och motion på egen hand, men också till byggandet av tävlings-, forsknings- och träningsanläggningar för elitidrottare och till projekt som är av nationell betydelse för organiseringen av stora evenemang
- Statligt stöd styrs endast till projekt som är tillgänglighetsanpassade och även i övrigt välfungerande ur ett likvärdighets- och jämlikhetsperspektiv
- Ett villkor för beviljandet av statligt stöd är att energieffektiviteten och minimeringen av det ekologiska fotavtrycket, inklusive kollektivtrafikförbindelserna, beaktas i byggandet av idrottsanläggningen

Betingelserna för idrott och motion utgör en helhet där bebyggelsen och naturen samt tjänsterna i anslutning till dem möjliggör fysisk aktivitet. Med gynnsamma betingelser för idrott och motion avses en miljö med gång- och cykelvägar, lekplatser, olika park- och gårdsområden, ett nätverk av idrottsanläggningar, områden och rutter för rekreation och friluftsliv i den omgivande naturen samt natur som är fri från bebyggelse.

Till ett byggande som gynnar motion och idrott hör således också en kontinuerlig utveckling av gång- och cykelvägsnätet samt förbättringar av motionsmöjligheterna i naturen. Promenader, cykelturer och motion i naturen utgör en betydande del av motionen och idrotten som utövas på egen hand. Fler möjligheter till promenader, cykling och motion i naturen bör beaktas i all planering och planläggning av områdes- och markanvändningen. Nationalparkerna har en stor betydelse för främjandet av hälsan och utvecklingen av naturturismen. Allemansrätten är en viktig del också av motions- och idrottsmöjligheterna.

Utöver stödet till egentligt byggande stöder och främjar staten sådan forskning i byggandet av idrottsanläggningar som bidrar till att främja de centrala riktlinjerna ovan. Dessutom kan forskningsfinansieringen utnyttjas för att utreda andra aktuella frågor i anslutning till byggandet av idrottsanläggningar, exempelvis inomhusluftens kvalitet i idrottsanläggningarna. Staten stöder kommunernas byggande och underhåll av idrottsanläggningar också genom informationsstyrning.

För att öka och påskynda byggandet av idrottsanläggningar behövs också alternativa finansieringsmodeller. Åtgärder bör vidtas för att öka privata aktörers intresse för att investera i motions- och idrottsfrämjande projekt. Privat finansiering behövs också för att utveckla betingelserna för vardagsmotion.

Byggandet av idrottsanläggningar i kommunerna ska utvecklas i växelverkan med invånarna. Varje kommun bör göra upp en analys av nuläget när det gäller betingelserna för motion och idrott i kommunen. Det är nödvändigt att motions- och idrottsexperter deltar redan i planläggningsskedet. En viktig aspekt i motions- och idrottsplaneringen är kopplingen mellan skolorna och idrottsanläggningarna. Idrottsanläggningarnas användningsgrad bör höjas och öppettiderna bör också ta hänsyn till personer som har oregelbundna arbetstider eller skiftesarbete. Alla ska ha rätt att träna i lokaler med en sund inomhusluft.

Bakgrund:

- Byggandet av idrottsanläggningar och stödet till det är en betydande offentlig åtgärd för att främja motion och idrott

Åtgärdsförslag:

- Varje kommun bör göra upp en analys av nuläget i fråga om betingelserna för motion och idrott med beaktande även av utvecklingen av gång- och cykelvägsnätet samt möjligheterna till motion och idrott ute i naturen
- Öka stödet till byggandet av idrottsanläggningar i den statliga idrottspolitiken under 2020-talet

Kostnadseffekter:

- Behovet av tilläggsstöd till byggandet av idrottsanläggningar är 10–15 miljoner euro per år

8 Motions- och idrottsrelaterad medborgarverksamhet

8.1 Utgångspunkterna för den motions- och idrottsrelaterade medborgarverksamheten

Ett flerdimensionellt organisationsfält och aktiva invånare har lagt grunden för det finländska idrottssystemet. Den breda definitionen av motions- och idrottssystemet täcker aktörer i den offentliga, den privata och den tredje sektorn. Dessutom omfattar systemet en fjärde sektor, dvs. familjerna och hushållen. Aktörerna i den offentliga sektorn är staten och kommunerna, i den privata sektorn de kommersiella producenterna av motions- och idrottstjänster och i den tredje sektorn olika riksomfattande, regionala och lokala frivilligorganisationer inom idrotten.

Utgångspunkterna för delaktigheten håller emellertid på att förändras. Särskilt unga människors sätt att utöva sina fritidsintressen har förändrats och förutsätter nya former av motion och idrott. Motions- och idrottsföreningarnas verksamhet når fortfarande särskilt barn och unga under 14 år, och största delen av dem deltar i någon form av föreningsverksamhet. Också andelen unga i åldern 15–18 år i motions- och idrottsföreningarna har förblivit rätt konstant sedan mitten av 1970-talet. Cirka en tredjedel av de unga i den åldersklassen har i årtionde efter årtionde deltagit i ledda träningar i en förening minst en gång i veckan. Även om föreningsverksamheten fortfarande når majoriteten av barnen under 14 år är det utmanande att upprätthålla deras motions- och idrottsintresse genom puberteten. Behovet av en ny verksamhetskultur och nya verksamhetssätt i de frivilliga idrottsorganisationerna växer. Sätten att delta förändras. Engagemanget i organisations- och föreningsverksamheten på motionens och idrottens område minskar och medelåldern bland de frivilliga stiger.

Människor vill fortfarande hjälpa och delta, men önskemålen och förväntningarna på frivilligverksamheten har delvis förändrats. Det blir allt svårare att få folk att binda sig till långsiktiga, tidskrävande aktiviteter. Det finns många former av fritidssysselsättningar. Då kvalitetskraven på föreningsverksamheten samtidigt ökat, träningstakten hårdnat och träningssäsongerna blivit längre och de administrativa kraven på föreningarna ökat kan frivilligverksamheten bli en stor belastning för många – en utveckling som inte bör påskyndas med överdriven byråkrati. I flera arbetsgruppsbetänkanden framförs att den medborgarverksamhet som står för motions- och idrottsaktiviteten har belastats med många administrativa förfaranden som inte ligger i hela samhällets intresse. Normer och regelverk som gäller frivilligarbete bör avvecklas.

Jämsides med det som uppfattas som traditionell föreningsverksamhet uppstår mer verksamhet i oorganiserad form än tidigare i informella grupper och i olika sociala dimensioner. Utmaningen för idrottsorganisationerna blir att identifiera nya gemenskapsformer och behoven i dessa grupper. Dessutom ska de befolkningsgrupper som inte kan delta på grund av sociala, ekonomiska eller kulturella faktorer också beaktas, vilket ställer särskilda krav.

Som en del av upplevelseekonomin stärker det allt mångsidigare kommersiella utbudet av motions- och idrottstjänster sin ställning parallellt med den frivilliga idrottsverksamheten. Idrottsturismen ökar. De konsumenter som utnyttjar motions- och idrottstjänster ställer allt högre krav och tjänsterna kopplas ihop med andra välbefinnandetjänster.

I ett samhälle i förändring har de så kallade traditionella individuella grenarna svårt att locka nya utövare och frivilliga. Lagsporter och så kallade nya grenar lockar allt fler nya utövare, frivilliga och andra aktörer.

Efterfrågan på hobbyidrott under friare former ökar vid sidan av prestationsinriktad tävling och träning. Generellt verkar det också finnas en efterfrågan på bred föreningsverksamhet som identifierar individuella behov och erbjuder omtäckta idrotts- och motionsformer samtidigt som den möjliggör social samvaro och deltagande och har lokalt genomslag.

En annan fråga är priserna som stiger även i den verksamhet som ordnas av idrottsföreningar. Viktiga faktorer bakom prisstegringen är det ökande antalet professionella tränare och ledare, avgifterna för användningen av idrottsanläggningarna och tävlingssystemen för barn, som inom många grenar är för tunga och förutsätter mycket resande. Även de licens- och tävlingsavgifter som många förbund tar ut samt onödiga redskaps- och utrustningsanskaffningar bidrar till kostnadsökningen. Trots flera försök har idrottsorganisationerna inte lyckats åstadkomma någon förmånlig licens som är gemensam för flera grenar. Behovet är uppenbart för att barnen ska kunna pröva på och utöva flera olika grenar. På grund av familjens ekonomi har många barn i dag inte möjlighet att delta i föreningarnas verksamhet. Föreningarna bör fästa mer uppmärksamhet vid barn som riskerar att marginaliseras. Nolltolerans ska också gälla i fråga om trakasserier och mobbning.

Ur samhällets perspektiv är ett livskraftigt civilsamhälle i utveckling värt att eftersträva även i framtiden. Också inom idrottskulturen bör man sträva efter en situation där en så stor del som möjligt av idrottsverksamheten organiseras uttryckligen via medborgarverksamhet. Stödet till medborgarverksamheten ska utgå från autonomi. Samhället köper inte tjänster med sina understöd, utan bidrar till förutsättningarna för en vital medborgarverksamhet på verksamhetens egna premisser. Samtidigt ska också medborgarverksamheten bära sitt eget ansvar. För att samhället heltäckande ska kunna stödja medborgarverksamheten och ge den en legislativ särställning måste den fortsättningsvis vara en verksamhetsform med tydligt särpräglade verksamhetsprinciper som i första hand baserar sig på frivilligt arbete och som skiljer sig från företagsverksamhet och tjänsteproduktion, och där den stora allmänheten ska kunna delta utan ekonomiska eller andra hinder. Det är inte bara samhällets, utan också frivilligorganisationernas eget ansvar att undanröja hindren för deltagandet i medborgarverksamheten.

8.2 Stöd till organisationer som främjar idrott

Enligt idrottslagen tas det i statsbudgeten årligen in ett anslag för stödjande av verksamheten i organisationer som främjar idrott. Vid prövningen av statsunderstödet beaktas arten av den verksamhet som organisationen bedriver, verksamhetens omfattning och samhällseliga verkningar, hur organisationen förverkligar de syften som avses i idrottslagen, hur den beaktar idrottens etiska principer och de internationella bestämmelser som är bindande för Finland och på vilket sätt organisationen främjar likvärdighet och jämlikhet. Enligt idrottsförordningen beviljas statsunderstöd utgående från resultat, och resultaten bedöms utifrån den planerade och genomförda verksamheten. Vid bedömningen av verksamhetens omfattning beaktas antalet personer som omfattas av organisationens ordinarie verksamhet samt verksamhetens verkningar och regionala täckning. Grunderna för beviljande av statsunderstöd enligt lagen och förordningen har visat sig fungera, men processen behöver fortfarande utvecklas. Undervisnings- och kulturministeriet har inlett arbetet med att utveckla understödssystemet. Avsikten är att det nya systemet ska tas i bruk stegvis från och med 2020. Målet är att förtydliga och förenkla understödskriterierna och göra systemet transparent och långsiktigt, så att organisationerna har preliminära uppgifter om understödsnivån för flera år framöver. På det här sättet minskas det administrativa arbetet och ett långsiktigt utvecklingsarbete blir möjligt. Dessutom utvecklas understödssystemet så att mer vikt läggs på det allmänna stödet och grupperingen av organisationerna görs tydligare. Understödssystemet bör också sporra organisationerna till att själva samla in medel.

Cirka 40 miljoner euro per år delas ut till de riksomfattande idrottsfrämjande organisationerna i allmänt understöd enligt idrottslagen. Det är fråga om betydande utövning av offentlig makt. Därför är det i regel statsmaktens uppgift att dela ut allmänt understöd till organisationerna. När det gäller mindre understödshelheter kan besluten inom vissa gränser delegeras, vilket också skett exempelvis i fråga om de stöd som Olympiska kommitténs toppidrottsenhet delar ut till grenarna. Enligt det måldokument som undertecknades av undervisnings- och kulturministeriet och Finlands Olympiska kommitté den 14 december 2017 är toppidrottsenheten ministeriets sakkunniga i frågor som gäller elitidrott. Enheten bereder förslag om bland annat träningsstipendier för idrottare, utvecklingsbidrag till idrottsakademier och träningscenter samt andra ärenden i anslutning till undervisnings- och kulturministeriets utveckling av och stöd till elitidrottsverksamheten. I samband med reformen av systemet för stöd till idrottsorganisationerna vidareutvecklas det här samarbetet så att målet är en modell där toppidrottsenheten bedömer grenförbundens elitidrottsverksamhet samt bereder och föreslår vilken andel av det allmänna understödet som riktas till elitidrotten.

En av förutsättningarna för att riksdagen ska kunna utöva sin budgetmakt effektivt är att de statsmedel som anvisats för prövningsbaserade statsunderstöd kan användas på ett ekonomiskt effektivt och resultatrikt sätt för de avsedda ändamålen och att statsunderstöden också i övrigt verkställs på ett lämpligt, effektivt och tillräckligt enhetligt sätt inom statens budgetekonomi. Enhetliga förfaringsätt bidrar till att trygga statens finansiella intressen och en likvärdig behandling av dem som ansöker om och beviljas statsunderstöd, och möjliggör också en effektiv och fungerande förvaltning.

Prövningsbaserade statsunderstöd beviljas i huvudsak utifrån ändamålsenlighetsprövning. Statsrådet och de statsbidragsmyndigheter under statsrådet som beviljar statsunderstöd och övervakar användningen av dem har då vanligen relativt omfattande möjligheter att tillämpa prövning i fråga om behörigheter och de anslag som finns tillgängliga för statsunderstöd.

I motiveringen till statsunderstödslagen konstateras det i fråga om statsunderstöd att inga mellanhänder i allmänhet ska användas för genomförandet av projekten, utan att statsbidragsmyndigheten ska sträva efter att direkt stödja dem som genomför de projekt och den verksamhet som understöds. Enligt motiveringen kan man på detta sätt bäst försäkra sig om att medlen allokeras effektivt till rätt ändamål och att de medel som beviljas som statsunderstöd används på ett ansvarsfullt sätt samt att den redovisningsskyldighet som ansluter sig därtill fullgörs.

Jämfört med andra europeiska länder har Finland väldigt få speciallagar som gäller idrott. Den internationella idrottssektorn juridiseras emellertid alltmer, och exempelvis inom ramen för Europarådets idrottssamarbete förekommer ständigt olika förslag om beredning av internationella avtal eller rekommendationer som påverkar den nationella lagstiftningen inom idrottssektorn.

I det internationella samarbetet har Finland hittills utgått från sitt nuvarande system där den statliga styrningen av idrottssektorn både baserar sig på och uttryckligen begränsas till statens styrande roll som utdelare av statsunderstöd. Finland har konsekvent motsatt sig ett internationellt samarbete där den nationella implementeringen skulle kräva att de finländska idrottsorganisationernas autonomi begränsas i den nationella lagstiftningen. Finlands åtgärder för att implementera internationella antidopingavtal som en del i den nationella lagstiftningen har således i första hand genomförts via statsunderstödspolitiken.

Det primära syftet med de understöd som beviljas riksomfattande till idrottsorganisationer är att upprätthålla och utveckla en bredbasig medborgarverksamhet inom idrotten i Finland och på det sättet erbjuda befolkningen mångsidiga hobby- och deltagandemöjligheter. När det gäller elitidrotten betonas

kraven på effektivitet och koncentration mer i understödspolitiken. När det däremot gäller att främja motions- och idrottshobbyer bland allmänheten uppnås det bästa resultatet om fältet av idrottsorganisationer är så brett och mångsidigt som möjligt.

Bakgrund:

- Det primära syftet med de understöd som beviljas riksomfattande idrottsorganisationer är att upprätthålla och utveckla en livskraftig, mångsidig, likvärdig och jämlik medborgarverksamhet inom idrotten i Finland och på det sättet erbjuda befolkningen mångsidiga hobby- och deltagandemöjligheter

Åtgärdsförslag:

- Utveckla understödssystemet för idrottsorganisationer så att mer vikt läggs på det allmänna stödet och göra grupperingen av organisationerna tydligare
- Genom att statsunderstödssystemet digitaliseras möjliggörs en långsiktig utveckling, uppföljning och utvärdering

8.3 Föreningsverksamhet och stöd till den

Föreningarna har en stor betydelse för den finländska befolkningens fysiska aktivitet. Hela två tredjedelar av barnen och de unga utövar idrott i en förening. Den finländska föreningsverksamheten baserar sig på frivilligverksamhet. Den omfattande frivilligverksamheten möjliggör ett stort motions- och idrottsutbud till en rimlig kostnad, och även idrottsevenemangen och elitidrotten bygger på frivilligverksamhet. Frivilligverksamheten är fortfarande hörnstenen i föreningsverksamheten, men på en övergripande nivå har verksamheten professionaliserats i och med att antalet avlönade anställda i föreningarna har ökat. Föreningsverksamheten och idrottssektorn har således fått en större sysselsättande effekt som fortsätter växa. Rekryteringen av kunniga och utbildade tränare bör fortsättningsvis främjas. På det sättet får barn och unga högklassig handledning vilket gör det mindre sannolikt att de slutar med en hobby.

De allt högre kvalitetskraven och den ökande intensiteten i den ledda motions- och idrottsverksamheten har lett till ett stigande kostnadstryck. Det kan leda till att hobbymöjligheterna polariseras, och därför bör man fästa uppmärksamhet vid fenomenet. Också de barn och unga som inte deltar i föreningsverksamheten bör uppmärksammas eftersom en del av dem kan behöva särskilt stöd för att utöva idrott och motion. Kraven på föreningsverksamheten och aktörerna där har ökat i och med att arbetslivet blivit alltmer krävande och samhällsfunktionerna alltmer komplicerade. Alla vågar eller vill inte förbinda sig till frivilligverksamhet och alla orkar inte med den. Den aktiva medborgarverksamheten inom idrottssektorn har varit och är fortsättningsvis hörnstenen i den finländska idrotten och bör värnas i det samhälleliga beslutsfattandet.

När man försöker få barn och unga att röra på sig mer är det viktigaste, vid sidan av mer skolgymnastik, att ge föreningarna mer stöd så att barnen kan utöva motion och idrott och tävla oberoende av sin bakgrund och så att föreningarna får bättre verksamhetsmöjligheter. Den senaste forskningen visar ett betydande samband med att barn som idrottar i en förening också har en fysiskt aktiv livsstil som vuxna. Också i den beprövade isländska modellen är en central lärdom att befolkningens fysiska kondition kan höjas genom att

man stöder idrottsföreningsverksamheten för barn. Föreningarnas verksamhet utvecklas genom satsningar på föreningarna och på proffsens kompetens. Framför allt bör stödet riktas till handledningen, träningen och själva verksamheten, inte väggarna eller förvaltningen. På det här sättet blir den viktigaste delen av föreningsverksamheten, ledd motion och idrott, mer likvärdigt tillgänglig för alla barn och unga.

Enligt idrottslagen är det kommunernas uppgift att skapa allmänna förutsättningar för idrott på lokal nivå. Enligt lagen ska kommunerna skapa förutsättningar för kommuninvånarnas idrottsutövning genom att stödja medborgarverksamhet, medräknat föreningsverksamhet, samt genom att bygga och driva idrottsanläggningar. En absolut förutsättning för att det finländska idrottsystemet ska fungera är att alla kommuner anvisar betydande understöd till motions- och idrottsföreningarna och även anvisar idrottsanläggningar åtminstone för verksamheten bland barn och unga antingen avgiftsfritt eller mycket förmånligt för idrottsföreningarna. De problem som är förknippade med kostnadsutvecklingen bör i första hand lösas i samarbete mellan de nationella idrottsorganisationerna, kommunerna och föreningarna. Verktyg som kan utnyttjas är bland annat licens- och serieavgifterna, idrottsanläggningsavgifterna, föreningsunderstöden, utvecklingen av tävlingssystemen för barn och unga så att de medför så små rese- och andra kringkostnader som möjligt, samt utkomststödet i den utsträckning som kommunerna har prövningsrätt.

Ett hobbypass utvecklas som bäst för kommunerna och det kommer för sin del att bli en grund för åtgärder som främjar hobbymöjligheterna i kommunerna. Målgruppen för hobbypasset är grundskolelever, som kommunerna genom passet kan erbjuda mångsidiga hobbymöjligheter. Kommunerna bör alldeles särskilt satsa på att göra tröskeln till att utöva motion och idrott så låg som möjligt för alla. Undervisnings- och kulturministeriet bereder som bäst en hobbystrategi, och i samband med den bereds också åtgärdsförslag för att stödja hobbyverksamhet för barn från mindre bemedlade familjer. I anslutning till genomförandet av strategin införs vid behov nya statsunderstöd för att trygga motions- och idrottsmöjligheterna för barn från mindre bemedlade familjer. Undervisnings- och kulturministeriet arbetar för att uppfylla hobbygarantin så att alla barn och unga har minst en hobby.

Under de senaste åren har också staten anvisat cirka 4 miljoner euro per år till utvecklingen av föreningsverksamhet. Detta stöd har riktats särskilt till motion och idrott med låg tröskel som ska vara tillgänglig för alla. Denna linje håller även i framtiden. Det finns skäl att följa upp föreningsstödet verkningsfullhet och i synnerhet i vilken mån det riktas särskilt till främjandet av idrott bland barn från de minst bemedlade familjerna, och att höja nivån på stödet vid behov. Om föreningsstödet höjs till 6 miljoner euro per år kan tilläggsanslaget på 2 miljoner euro användas för att stödja idrotts hobbyer i mindre bemedlade familjer. Föreningsstödet kan då användas för att förbättra utbudet av förmånliga hobbymöjligheter och lågtröskelverksamhet. Det statliga föreningsstödet kan emellertid inte till någon del ersätta det stöd som kommunerna delar ut. Kommunerna har fortfarande huvudansvaret för att stödja föreningarna och bör öka stödet till dem. Statens uppgift är att stödja riksomfattande organisationer som främjar idrott.

I stödet till verksamheten bör man också beakta nya motions- och idrottsformer som blivit populära bland barn och unga och som ännu inte finns organiserade i form av traditionell föreningsverksamhet. Betingelserna för sådana hobbyer bör utvecklas så att de motsvarar utövarnas behov. Finland bör vara en föregångare exempelvis inom utvecklingen av e-sport.

Bakgrund:

- Undervisnings- och kulturministeriet har utrett hobbyverksamheten, kostnaderna för att utöva hobbyer och främjandet av frivilligverksamhet i flera arbetsgrupper och målet är att alla barn och unga ska kunna ha åtminstone en hobby som de gillar

Åtgärdsförslag:

- Rikta utvecklingsstödet för föreningsverksamhet till hobbyverksamhet med låg tröskel
- Ta i bruk hobbypasset i kommunerna

8.4 Undanröjande av hinder för medborgarverksamhet

En livskraftig medborgarverksamhet inom idrottssektorn behöver förutom rätt förutsättningar och understöd även en verksamhetsmiljö som i övrigt är positiv och uppmuntrande. Många anser att medborgarverksamheten under 2000-talet belastats med allt fler byråkratiska förpliktelser och bördor som gör det svårare att fokusera på själva verksamheten. Det här framkommer särskilt i anslutning till evenemangsarrangemang och beskattning. Också en arbetsgrupp ledd av Harry Harkimo som 2017 utredde möjligheterna att klargöra statens roll och styrmedel i den finländska motions- och idrottskulturen förde fram dessa synpunkter. Arbetsgruppen kom med en del åtgärdsförslag som utretts i samarbete med de övriga ministerierna i samband med denna redogörelse. Sammanfattningsvis kan man konstatera att förpliktelserna i samband med medborgarverksamheten inte enbart gäller idrottskulturen utan hela spektret av medborgarverksamhet, och att det krävs en separat beredning som omfattar alla medborgarverksamhetens sektorer för att frågan ska kunna avgöras. Det förekommer också delvis felaktiga uppgifter och tolkningar om hindren för medborgarverksamhet exempelvis i anslutning till beskattningen av talkoarbete.

Det väsentliga är att det finländska samhället kontinuerligt följer upp och utvecklar lagstiftningen och anvisningarna om medborgarverksamhetens förutsättningar på ett sätt som är enhetligt för alla sektorer inom medborgarverksamheten. Rätt forum för det här arbetet är Delegationen för medborgarsamhällspolitik KANE som samordnas av justitieministeriet och som redan har utrett bland annat utvecklingen av mervärdesbeskattningen. Skattefriheten för allmännyttiga samfund i dess nuvarande form bör bevaras i Finland och försvaras även i EU. För att hinder i anslutning till medborgarverksamheten ska kunna rapporteras lanseras en webbportal där respons kan lämnas. Portalens syfte är att idrottsaktörerna ska kunna rapportera reglerings- och beskattningsrelaterade faktorer som hindrar och fördröjer frivilligverksamhet och hobbyverksamhet med låg tröskel. På det här sättet förbättras växelverkan mellan gräsrotsnivån och beslutsfattarna. Dessutom behövs internationella jämförelser av fungerande praxis inom medborgarverksamheten.

För att hindren för medborgarverksamheten ska kunna undanröjas är uttryckligen frivilligarbetarnas perspektiv viktigt. Exempelvis bör det maximala beloppet av skattefria reseersättningar för frivilligarbetare vara tillräckligt högt.

9 Elitidrott

Enligt den samhälleliga motivering för elitidrott som utarbetats under ledning av Finlands Olympiska kommitté är elitidrotten en oskiljaktig del av samhället och till glädje och nytta för både individerna och samhället i stort. Elitidrotten är viktig eftersom den lär ut god tävlingsanda och andra livsfärdigheter, visar att det omöjliga är möjligt och bygger upp gemenskapskänsla. Elitidrotten stärker också den nationella identiteten. Tre av fyra finländare är intresserade av att finländska idrottare når internationell framgång.

Undervisnings- och kulturministeriet har positionerat elitidrotten som en viktig del av kulturen i 2000-talets Finland. Den finländska elitidrotten ska handla på ett etiskt och ansvarsfullt sätt, uppskattas av befolkningen och vara synlig och framgångsrik internationellt. Den här linjen håller också som grund för 2020-talets elitidrottsverksamhet och inkluderar alla viktiga element i den samhälleliga motiveringen för elitidrotten. Elitidrotten inspirerar och uppmuntrar till fysisk aktivitet, skapar lokal och nationell gemenskapskänsla och utgör en förebild. Elitidrotten kan också sprida en positiv Finlandsbild.

På lagnivå omfattas elitidrotten av idrottslagen, vilket visat sig vara en fungerande lösning. I det finländska idrottssystemet har det ansetts viktigt att elitidrotten är integrerad i den övriga idrotten för exempelvis barn och unga. Också inom medborgarverksamheten omfattar samma idrottsförening vanligen både idrott för barn och unga, hobbyidrott och tävlings- och elitidrott. Även på riksnivå hör idrotten för barn och unga, hobbyidrotten och elitidrotten till samma paraplyorganisation, dvs. Finlands Olympiska kommitté. För närvarande finns således inget behov av att ändra idrottslagen i fråga om elitidrotten. I framtiden bör behovet av en reform av den gällande lagstiftningen vid behov utredas och behovet av en separat elitidrottslag bedömas.

Den finländska elitidrotten är baserad på en bred verksamhet. I Finland kan man idrotta på elitnivå i över hundra grenar. Grenförbunden är över 70. Grenförbunden och föreningarna ansvarar för största delen av träningen via idrottarnas personliga tränare. Detta mångfacetterade system har både fördelar och nackdelar. Dels måste man kunna koncentrera resurser för att effektivisera verksamheten, dels bör olika grenar behandlas jämbördigt så att en begåvad finländsk idrottare kan nå världstoppen i vilken gren som helst. Träningsprocesserna bör utvecklas i Finland och nivån säkerställas bland annat genom en högklassig tränarutbildning och ett tillräckligt internationellt tränarsamarbete.

I Finland är det statliga stödet till elitidrotten betydande. Största delen av statsunderstöden till grenförbunden riktas genom deras eget beslut till utvecklingen av elitidrotten. Understöden till Olympiska kommittén och Paralympiska kommittén utgör direkt stöd till elitidrotten på samma sätt som stipendierna till idrottare och statsunderstöden till träningscenter och idrottsakademier. I understödspolitiken för elitidrotten samarbetar undervisnings- och kulturministeriet tätt med Finlands Olympiska kommitté som centralt expertorgan.

Statens uppgift i det finländska idrottssystemet är att skapa förutsättningar för elitidrottsframgångar genom att stödja byggandet av idrottsanläggningar, idrottsorganisationerna, forskningen och utvecklingen inom elitidrotten samt idrottarna direkt genom ett stipendiesystem. Dessutom bör staten i fråga om elitidrottsanslagen styra elitidrottens allmänna utveckling så att den iakttar etiskt hållbara principer och internationella avtal som är bindande för Finland.

I egenskap av ett land som bygger på ett starkt civilsamhälle kan Finland inte ha ett statsstyrt system för elitidrotten. Enligt den externa utvärdering av elitidrotten som genomfördes av Statens idrottsråd 2017

agerar man i Finland på många sätt ineffektivt i gränsområdet mellan en organisationsledd och en statsledd modell. Enligt utvärderingen är det av kritisk betydelse att man snabbt slår fast vem som leder den finländska elitidrotten som helhet, med vilken strategi och arbetsfördelning och med vilka resurser. Enligt rapporten bör strategin förtydligas och de praktiska mål som härleds ur den förenklas. Målen bör vara klara för alla, mätbara och tidsanknutna för att den styrande effekt som behövs ska vara möjlig. Utifrån denna externa utvärdering inledde undervisnings- och kulturministeriet och Finlands Olympiska kommitté 2017 en process som ledde till att ett av parterna gemensamt godkänt måldokument undertecknades den 14 december 2017. I måldokumentet klargör och fastställs rollerna och ansvarsområdena för aktörerna inom den finländska elitidrotten. Enligt måldokumentet leds elitidrottsnätverket av toppidrottsenheten under Finlands Olympiska kommitté. Dokumentet fastställer också ett uppföljningsförfarande. För att klargöra det finländska elitidrottssystemet bör undervisnings- och kulturministeriet och Finlands Olympiska kommitté fortsätta arbetet med att utveckla ledningssystemet och arbetsfördelningen utifrån det dokument som parterna undertecknade den 14 december 2017 så att ansvaret för att leda elitidrotten (makten, ansvaret och resursfrågorna) med iakttagande av god förvaltningssed tydligt ligger hos en aktör, Olympiska kommitténs toppidrottsenhet.

För att säkerställa internationella elitidrottsframgångar bör den statliga finansieringen till elitidrotten ökas under 2020-talet särskilt med beaktande av ungdomsåren då idrottskarriären förbereds, då idrottaren ännu inte kan skaffa olika privat finansierade tränings- och stödtjänster eftersom han eller hon ännu inte kan uppvisa resultat. Det effektiviseringsunderstöd som toppidrottsenheten delar ut till grenarna kan höjas och tilläggsmedlen riktas exempelvis till karriärförberedande åtgärder för unga idrottare i åldern 18–22 år. Den statliga tilläggsfinansieringen till elitidrott kan anvisas som direkt budgetfinansiering och via Olympiafonden utanför budgetramarna. Olympiafonden stärker elitidrottens finansiering och självständiga ställning. Staten förbereder sig för att inrätta fonden. När utvecklingsåtgärderna effektiviseras särskilt i fråga om stödet till idrottsakademierna och möjligheterna att anställa olympiatränare för unga, och tyngdpunkten i stipendiesystemet samtidigt flyttas till unga idrottare, förbättras idrottarnas möjligheter till dubbla karriärer med en civil karriär vid sidan av träningen. Unga idrottare bör få fullt studiestöd även om de får stipendier. Högskolornas målsatta studietider bör beakta att studierna tar längre tid för en idrottare och studievägarna bör också i övrigt vara flexibla.

En annan ändring som planeras i början av 2020-talet gäller understödssystemet för nationella idrottsorganisationer, som ska förtydligas och förenklas så att det möjliggör mer flexibla elitidrottssatsningar än för närvarande. I beredningen av stödallokeringen iaktas principen i undervisnings- och kulturministeriets och Olympiska kommitténs måldokument enligt vilken Finlands Olympiska kommitté i så stor utsträckning som möjligt och inom lagens ramar ska delta i beredningen. I praktiken bereds specialstöden till elitidrotten redan för närvarande av toppidrottsenheten. Mer stöd bör riktas särskilt till gräsrotsnivån, alltså direkt till idrottarna och tränarna, och till utvecklingen av internationellt konkurrenskraftiga verksamhetsmiljöer (bland annat idrottsakademierna och träningscentren). Särskild vikt läggs på att förbättra den socioekonomiska situationen för unga elitidrottare. Idrottsstipendier bör beviljas långsiktigt och det finns skäl att regelbundet höja nivån på stipendierna på samma sätt som stipendierna för unga nyligen höjdes. Framöver bör också utbildningen av tränare och upprätthållandet av deras yrkeskunskaper samt tränarnas verksamhetsförutsättningar uppmärksammas mer.

Samarbetsprinciperna och arbetsfördelningen mellan undervisnings- och kulturministeriet och olympiska kommittén i fråga om beredningen slås fast i måldokumentet som uppdateras regelbundet. Utgångspunkten är att olympiska kommittén leder den finländska elitidrotten och att kommitténs toppidrottsenhet deltar i beredningen av statsunderstöd för elitidrotten inom lagens ramar. Undervisnings-

och kulturministeriets och olympiska kommitténs täta samarbete och uppföljningsmöten säkerställer att ledningssystemet för den finländska elitidrotten fungerar. Frågan kommer också att utredas i en särskild arbetsgrupp.

Utvecklingen av elitidrotten inbegriper också ordnandet av internationella mästerskapstävlingar i Finland. Kraven i samband med ordnandet av internationella mästerskapstävlingar och stora idrottsevenemang har under de senaste åren ökat trycket särskilt på små stater. För ansökningsprocesserna önskas ett tydligare mandat än tidigare från det omgivande samhället. De finländska idrottsorganisationerna har inte haft någon enhetlig syn på hur ordnandet av internationella mästerskapstävlingar i Finland bör prioriteras. Det finns inte heller något enhetligt koncept för konsekvensbedömning. Under 2020-talet bör Finland fokusera på att utveckla förutsättningarna och åtgärderna på en nivå där vi kan visa att vi hör till världens bästa evenemangsarrangörer och att Finland ensam eller tillsammans med grannländerna kan ansöka om och arrangera de viktigaste internationella mästerskapen inom olika grenar. Finland behöver en nationell strategi för stora evenemang. När det gäller stora evenemang riktas statsunderstöden i första hand till ansökningsprocesserna och inte till själva evenemanget. För Finlandsbildens är det viktigt att förbättra Finlands konkurrenskraft som arrangör av internationella idrottsevenemang. Stora evenemang har också stor ekonomisk betydelse. Målet är att Finland ska vara känt som ett pålitligt, tryggt och högklassigt arrangörsländ för hållbara evenemang.

En karriär som elitidrottare bör göras mer attraktiv i Finland. I utvecklingen av elitidrotten bör man också beakta tiden efter idrottskarriären. Man bör hitta en lösning för idrottarnas sociala trygghet och pensionsskydd som bättre än i dag tjänar också idrottare inom individuella grenar. I totalreformen av den sociala tryggheten bör också de unga idrottarnas behov av social trygghet utredas. Också idrottspensionssystemet bör vidareutvecklas.

Bakgrund:

- Statens uppgift är att skapa förutsättningar för framgång inom elitidrotten
- Staten ska i fråga om elitidrottsanslagen styra utvecklingen så att etiskt hållbara principer och internationella avtal som är bindande för Finland iakttas inom elitidrotten

Åtgärdsförslag:

- Stödja idrottarna genom ett stipendiesystem
- Öka den statliga elitidrottsfinansieringen under 2020-talet och rikta den särskilt till ungdomsåren då grunden läggs för idrottskarriären
- Staten bereder sig på att inrätta en olympiafond
- Koncentrera ledningen av elitidrotten till Olympiska kommitténs toppidrottsenhet

Kostnadseffekter:

- Olympiafonden högst 20 miljoner euro genom donation av statsägda aktier
- Behovet av övrig tilläggsfinansiering till elitidrotten är 3–5 miljoner euro per år

10 Statens idrottspolitik som helhet

Enligt idrottslagen svarar undervisnings- och kulturministeriet för den allmänna ledningen, samordningen och utvecklingen av idrottspolitikerna samt för att allmänna förutsättningar för idrott skapas inom statsförvaltningen. Det är viktigt att samma ministerium ansvarar för idrottsfrågorna som för den övriga utbildnings-, bildnings- och kulturverksamheten. Framöver kommer kontakten mellan undervisnings- och kulturministeriet och kommunernas bildningssektor att bli ännu tätare eftersom de uppgifter som ingår i undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde i och med vårdreformen blir det centrala i kommunernas verksamhet.

Enligt idrottslagen är Statens idrottsråd, som tillsätts av statsrådet för riksdagens mandatperiod, sakkunnigorgan för undervisnings- och kulturministeriet. Rådet har till uppgift att behandla ärenden som är av omfattande och principiell betydelse för idrotten, särskilt att utvärdera effekten av statsförvaltningens åtgärder på idrottens område, ta initiativ och göra framställningar för utvecklande av idrotten samt ge utlåtanden om användningen av idrottsanslagen. Under 2010-talet har idrottsrådets arbete utvecklats i en positiv riktning och fått större vikt. I synnerhet idrottsrådets utvärderingsverksamhet har ökat och via den även kunskapen om genomslagskraften i statens idrottspolitik. Funktionellt sett är det viktigt att rådet är anknutet till det ministerium som ansvarar för idrottsfrågorna.

För att de idrottsfrämjande åtgärder som presenteras i den här redogörelsen ska kunna genomföras krävs ett omfattande tväradministrativt samarbete även inom statsförvaltningen. Samarbetet mellan de olika ministerierna fungerar även i nuläget väl, med det är fördelat på olika organ (t.ex. styrgruppen för motion som främjar hälsan och välbefinnandet (Tehyli), programmet I form för livet (KKI), programmet Skolan i rörelse osv.). I framtiden bör ett samordnande organ inrättas för idrottspolitikerna. Det bör tillsättas av statsrådet och ledas av undervisnings- och kulturministeriet samt ha en representation av alla de ministerier som på ett eller annat sätt anknyter till fysisk aktivitet och främjande av idrott och vid behov även sakkunnigmedlemmar från till exempel organisationer utanför statsförvaltningen. Syftet med organet är att öka det tväradministrativa samarbetet. En av organets uppgifter är att säkerställa att de konsekvenser lagstiftningen och annat samhällsligt reformarbete har för idrotten beaktas. En konsekvensbedömning bör framöver ingå i lagstiftningsprocesserna och integreras i all planering och allt beslutsfattande.

I dag svarar regionförvaltningsverken för statens regionala idrottsuppgifter och efter vårdreformen statens tillstånds- och tillsynsmyndighet (Luova). Samarbetet mellan undervisnings- och kulturministeriet och regionförvaltningsverken har fungerat utmärkt. Regionförvaltningsverken fattar bland annat beslut om statsunderstöd till små idrottsanläggningsprojekt, lämnar utlåtanden om alla idrottsanläggningsprojekt i sitt eget område och deltar på många sätt i arbetet för att främja den nationella och regionala idrotten. Regionförvaltningsverken har till exempel haft en betydande roll i det praktiska genomförandet av programmet Skolan i rörelse. När statens tillstånds- och tillsynsmyndighet inrättas är det viktigt att se till att den goda nivå på verksamheten vi har i dag och den regionala omfattningen och sakkunskaperna hos statens idrottsförvaltning består.

Staten beviljar kommunerna statsandel enligt idrottslagen och lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet. Statsandelen ska användas till verksamhet i enlighet med 5 § i idrottslagen, som att ordna idrottstjänster samt motion som främjar hälsa och välbefinnande, stöda medborgarverksamhet samt

bygga och driva idrottsanläggningar. Tidvis har det framförts krav på striktare statlig styrning av statsandelen. Den nuvarande statsandelen är dock så liten att det inte finns grunder för detta, och det är inte värt att skapa onödigt byråkrati i synnerhet då det kommunala självstyrets roll även i övrigt har stärkts i statsandelssystemen. Som det är i dag blir statsandelen adekvat använd i alla kommuner. Mycket viktigare är att man i alla kommuner uppfattar idrotten som en framgångsfaktor för kommunen och bidragande faktor till kommuninvånarnas välbefinnande. Det gör att kommunen på ett betydande sätt satsar av egna medel på idrottsfrämjande verksamhet. Kommunerna använder cirka fem gånger mer pengar på idrott än staten. Staten bör för sin del ta fram indikatorer för uppföljning av kommunernas verksamhet samt utveckla samarbetet och dialogen med kommunerna så att de mål som i den här redogörelsen sätts för ökad fysisk aktivitet kan uppnås. En viktig fråga i anknytning till vårdreformen är att alla kommuner satsar på motionsrådgivning och bygger upp strukturer för samarbetet på det området med de social- och hälsovårdstjänster som landskapet ordnar.

Av de olika områdena i statens idrottspolitik behandlas ovan redan idrott i olika livsskeden, medborgarverksamhet, elitidrott och byggande av idrottsanläggningar. Andra viktiga områden i statens idrottspolitik är etisk verksamhet, främjande av likvärdighet och jämlikhet, internationellt samarbete, idrottsutbildningcenter samt idrottsvetenskaplig forskning och kunskapsledning inom idrottssektorn.

Etiken som en styrande faktor i idrottspolitiken håller på att öka i betydelse. Centrala områden för den etiska verksamheten inom idrott är antidoping-arbete, förhindrande av resultatmanipulation och bekämpning av läktarvåld. Samarbetet i etiska frågor har under de senaste åren vuxit sig tätare mellan ministerierna, myndigheterna och idrottsrörelsen. Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte 2015 Delegationen för idrottsetiska frågor som är ett organ för samordning och informationsutbyte med uppgiften att följa och utveckla idrottsrörelsens och den offentliga maktens samverkan i etiska frågor. Finlands centrum för etik inom idrotten FCEI har i uppgift att verkställa idrottssektorns internationella avtal i idrotten och främja etiskt agerande inom idrotten i samarbete med idrottsorganisationerna. FCEI:s verksamhet är nästan helt statligt finansierad. Utöver de skyldigheter som internationella avtal medför ska det nationella utgångsläget vad gäller dopning, resultatmanipulation, sexuella trakasserier och läktarvåld vara nolltolerans.

Likvärdighet ska löpa som ett genomgående tema överallt i idrottspolitiken och främjas till exempel via statsunderstödspolitiken. De idrottsanläggningar som får statsunderstöd ska vara tillgänglighetsanpassade och kunna nås av alla. Idrottsorganisationer som får statsunderstöd ska ha likabehandlings- och jämställdhetsplaner som också ska följas. Det viktigaste för att främja likvärdighet och jämlikhet är dock en förändrad verksamhetskultur där dessa frågor på ett naturligt sätt beaktas i verksamheten. Också den statliga finansieringen till anpassad idrott bör kunna ökas.

Trots att jämställdheten mellan könen har förbättrats i idrottskulturen kräver detta fortfarande åtgärder av statens idrottspolitik. Det största problemet hör ihop med beslutsfattandet och ledarskapet i frivilligorganisationerna inom idrott där kvinnorna är i minoritet bland beslutsfattarna och cheferna. Också det här problemet kan man i någon mån påverka med statens understödspolitik men under de närmaste åren kommer det även att finnas behov av ett separat jämställdhetsprogram inom idrottsledningen. Dessutom bör vi också i framtiden fortfarande satsa på att öka antalet kvinnliga tränare, domare och utbildare. Jämställdheten inom idrott går framåt även på så sätt att kvinnorna allt mer deltar i idrottsverksamhet och elitidrott. Det tar sig uttryck bland annat i en jämnare fördelning av idrottsstipendier mellan män och kvinnor.

I fråga om det internationella samarbetet är utgångspunkten för Finlands idrottspolitik en aktiv verksamhet för att främja en ren och rättvis idrott som grundar sig på frivillig medborgarverksamhet. Finland bör aktivt delta i synnerhet i samarbetet på europeisk nivå. Idrottskulturen är ett globalt fenomen där vi inte längre på nationell nivå kan kontrollera utvecklingstrenderna. Därför bör Finland vara med på alla de forum där detta kan påverkas. Finlands EU-ordförandeskap under andra hälften av 2019 är en möjlighet att ta upp saker som är viktiga för Finland till behandling på unionsnivå. Också bilateralt samarbete bör vidareutvecklas. Det senaste exemplet på ett lyckat samarbete är temaåret för vintersport som genomförs tillsammans med Kina.

I Finland finns det 11 nationella och 3 regionala idrottsutbildningscenter inom vilka det ordnas mångsidig utbildning och träning för idrottssektorn. En avsevärd del av idrottsutbildningscentrens verksamhet utgörs av idrottsutbildningen inom det fria bildningsarbetet som inte siktar på någon examen och som har en viktig roll för att bevara livskraften i den idrottsliga medborgarverksamheten. Vid merparten av idrottsinstituten ges yrkesutbildning i idrott i form av grund-, yrkes- och specialyrkesexamina och en mindre del av instituten verkar även som nationella träningscenter och idrottsakademier till stöd för elitidrottssystemet. En utgångspunkt för statens idrottspolitik är att utveckla det nuvarande nätet av idrottsinstitut. Den största uppmärksamheten på 2020-talet bör fästas på att utveckla det nuvarande nätet så att det på bästa möjliga sätt gagnar såväl idrottsutbildningen som de behov som medborgarverksamheten och elitidrotten har.

I Finland finns endast en idrottsvetenskaplig fakultet (vid Jyväskylä universitet), men mycket vetenskaplig forskning om idrott bedrivs även annanstans. Eftersom gymnastik- och idrottsvetenskaper i Finland är en liten disciplin har de understöd som undervisnings- och kulturministeriet anvisat ur penningspelsverksamheten till idrottsvetenskaplig forskning haft stor betydelse trots att det endast har funnits knappt tre miljoner om året att dela ut. Via Finlands Akademi har det därtill styrts ungefär lika mycket medel till vetenskaplig forskning om idrott. Framöver blir samarbetet med Finlands Akademi som gäller utdelningen av idrottsvetenskapliga forskningsbidrag allt tätare. Det finns ett växande behov av vetenskaplig forskning om idrott.

Kunskapsledningen får en ökad betydelse i statens idrottspolitik på 2020-talet. Målet för kunskapsledningen i idrottspolitikerna är framför allt att fastställa utvecklingen och förändringarna i befolkningens idrottsbeteende, åtgärda kunskapsluckor och bedöma genomslaget av statsförvaltningens åtgärder. Trots att det fortfarande finns tydliga kunskapsluckor ligger tyngdpunkten framöver kanske inte så mycket på att fylla dem som på att informationen ska fås i rätt form och finnas enkelt tillgänglig både för beslutsfattarna och aktörerna inom idrott. Denna inriktning främjas såväl genom understöd som genom insamling av indikator-, bedömnings- och genomslagsinformation till de databaser ministeriet och statens idrottsråd upprätthåller.

11 Statlig finansiering till idrotten

Den statliga idrottsfinansieringen bygger helt på avkastningen från penningspelsverksamheten. För närvarande är den statliga idrottsbudgeten finansierad ur tipsmedel cirka 155 miljoner euro om året. Idrotten har vanligtvis finansierats med endast en miljon euro årligen i budgetmedel och detta belopp

används för att komplettera idrottsutbildningscentrens statsandelar som i huvudsak finansieras via penningspelsverksamheten. Dessutom har budgetfinansiering sporadiskt anvisats till vissa spetsprojekt och till understöd för byggandet av stora idrottsanläggningar som Olympiastadion. Av alla sektorer i statsbudgeten är idrotten den som är mest och i praktiken alltså helt beroende av avkastningen från penningspelsverksamheten.

Om de projekt som gäller de olika delarna av människans livscykel och som läggs fram i den här redogörelsen för att öka den fysiska aktiviteten i samhället ska kunna genomföras måste finansieringen ske med budgetmedel. Den totala kostnadseffekten av de föreslagna projekten under de första åren på 2020-talet är cirka 45 miljoner euro. Om dessutom gymnastiktimmarna i den grundläggande utbildningen utökas betyder det en bestående kostnadsökning i kommunernas statsandelar. Därtill behövs det i början av 2020-talet en engångsinsats ur budgetmedel på cirka 20 miljoner för att åtgärda eftersatta idrottsanläggningar. Tilläggsstödet till elitidrotten har en direkt kostnadseffekt på 3–5 miljoner i extra kostnader. Om alla de föreslagna åtgärderna genomförs blir den totala tilläggsinvesteringen i idrott under 2020-talets första år cirka 120 miljoner euro. Satsningen på ökad fysisk aktivitet bör ses som en investering som betalar sig tillbaka mångdubbelt om, om den bidrar till att en fysiskt aktiv livsstil blir avsevärt vanligare i samhället. En detaljerad överenskommelse om denna investering i ökad fysisk aktivitet kan träffas i samband med nästa regeringsförhandlingar och samtidigt kan man skriva in de konkreta satsningarna för att lösa utmaningen med bristen på fysisk aktivitet i regeringsprogrammet. De föreslagna ökningarna av resurser är alltså till alla delar villkorade och kan genomföras endast om den totala finansieringen till idrotten ökas via budgetmedel. Beslut och avtal om detta bör fattas till exempel i samband med nästa regeringsförhandlingar.

Det vore ändamålsenligt att ändra på idrottsbudgetens struktur och höja dess nivå så att idrotten i någon mån mer bestående än i dag finansieras ur budgetmedel. I lotterilagen är utgångspunkten att det närmast är statsunderstöd och statsandelar som finansieras med penningspelsverksamhetens avkastning. I den nuvarande idrottsbudgeten finns dock vissa poster som inte är egentliga statsunderstöd eller statsandelar. De här är till exempel pensioner för idrottsutövare (även konstnärspensionerna finansieras med budgetmedel), utgifter för den regionala idrottsförvaltningen och för Statens idrottsråd, vilkas totala belopp är något mer än en miljon euro om året. Genom att i stället finansiera dessa utgiftsposter med budgetmedel kan man inom momentet med tipsmedel genomföra till exempel det tilläggsstöd till unga elitidrottare som föreslås i den här redogörelsen. Om det finns mer omfattande beredskap att öka finansieringen till idrotten ur budgetmedel bör man överväga att även flytta över de lagstadgade statsandelarna till budgetmedlen. Dessa är statsandelarna till kommunerna (cirka 20 miljoner euro om året) och till idrottsutbildningscentren (över 15 miljoner om året). En sådan omfattande budgetfinansiering skulle möjliggöra en bestående större satsning ur tipsmedlen på arbetet för att främja befolkningens fysiska aktivitet och även ett klart större stöd till byggande av idrottsanläggningar, frivillig idrottsverksamhet och elitidrott. På samma sätt kan de projekt som presenteras i redogörelsens 5 avsnitt i tillämpliga delar och utifrån de erfarenheter de gett omvandlas till bestående verksamhetsformer som får statlig finansiering.

Bakgrund:

- I dagsläget är statens idrottsbudget som finansieras ur penningspelsverksamheten cirka 155 miljoner euro om året och i praktiken finns ingen finansiering ur budgetmedel
- Idrotten är den enda sektor i statens budget som är helt beroende av avkastningen från penningspelsverksamheten

Åtgärdsförslag:

- Vid nästa regeringsförhandling avtalas om investeringar för ökad fysisk aktivitet
- Budgetfinansieringen till idrotten ökas gradvis på 2020-talet

Kostnadseffekter:

- En engångsinvestering på 120 miljoner euro i början av 2020-talet
- Dessutom beredskap för att utanför ramen inrätta Olympiafonden via statens aktietillgångar med högst 20 miljoner euro
- De bestående kostnadseffekterna beror på antalet ytterligare gymnastiktimmor i skolan och på i vilken mån idrotten börjar finansieras även med budgetmedel

12 Idrottspolitiska riktlinjer för 2020-talet

2020-talets viktigaste idrottspolitiska mål i Finland är en avsevärd ökning av den fysiska aktiviteten i alla ålders- och befolkningsgrupper på ett sådant sätt att människorna utövar idrott och motion så omfattande som möjligt och tillräckligt med tanke på hälsa och välbefinnande. Övriga idrottspolitiska prioriteringar under decenniet:

- Byggande av idrottsanläggningar och stöd för bättre idrottsbetingelser
- Stöd till en livskraftig medborgarverksamhet som främjar likvärdighet och jämlikhet och ett så brett och mångsidigt idrottsutövande som möjligt
- Ökat stöd till elitidrott och ökat stöd till elitidrottare i synnerhet i början av karriären samt till utveckling av internationellt konkurrenskraftiga verksamhetsmiljöer (bl.a. idrottsakademier och träningscenter) och träningsprocesser

Offentligt stöd till idrott och elitidrott i Finland, Sverige, Norge och Danmark

Wilhelm Stenbacka, Jarmo Mäkinen & Jari Lämsä 2018

KIHU – Forskningscentralen för tävlings- och toppidrott

De nordiska länderna behandlas ofta som om de socialt, kulturellt och politiskt vore likadana. Det bäst kända begreppet torde vara den nordiska välfärdsmodellen, men också inom idrotten utgår vi från att verksamheten i dessa länder bygger på en idrottsrörelsemodell som har sin grund i frivilliga idrottsföreningar och en verksamhetspolicy som reflekterar den nordiska välfärdsstatens särskilda etos (jämlighet, öppenhet, demokratiskt beslutsfattande) och barnens och de ungas särskilda plats i idrottspolitikerna.

De nordiska länderna hörde till de nationer som snabbt tillägnade sig den moderna tävlingsidrotten i början av 1900-talet. Den fick ett djupt fäste i de nordiska samhällena och idrotten utnyttjades aktivt i nationsbygget. I samtliga länder organiserades idrottsrörelsen med lokala idrottsföreningar som grund. I Finland och Danmark utmynnade de interna samhällliga och idrottskulturella spänningarna i en modell med flera idrottsrörelser, medan de olika motsättningarna i Sverige och Norge kunde inlemmas i en idrottsrörelse. De nordiska ländernas band till i synnerhet den olympiska rörelsen och amatöridrotten blev starkt med den följden att länderna i förhållande till sin storlek blev betydande idrottsmakter under amatöridrottens tid (1986–1992).

I Sverige och Norge har idrottsrörelsen bevarat sin enhetlighet. I Danmark verkar tre idrottsrörelser och det statliga elitidrottsorganet Team Danmark som grundades på 1980-talet. I Finland splittrades idrottsrörelsemodellen i början av 1990-talet och efter det har verksamheten utövats sektorsvis, och under de senaste åren har de riksomfattande organisationerna förts samman först under VALO och senast under Finlands Olympiska kommitté. I den finländska modellen är statens roll och styrmedel klart starkare än i de övriga nordiska länderna.

Den här rapporten är en sammanfattning av den information som Wilhelm Stenbacka 2017 samlade in om Finlands, Sveriges, Norges och Danmarks offentliga stöd till organiserad idrott och motion. I granskningen ingår inte Island. Rapporten publiceras under 2018 i KIHU:s publikationsserie.

Statlig idrottsfinansiering

De nordiska länderna har funnit olika lösningar för hur anslagen till idrott och motion motiveras. De skiljer sig från varandra såtillvida att anslagen i Finland och Norge i huvudsak bygger på den årliga avkastningen från

penningsspelverksamheten, medan anslagen i Sverige fastslås i den parlamentariska budgetprocessen på samma sätt som alla andra offentliga utgifter i Sverige. I Danmark utgör tipsmedlen en stor del av de vinstmedel staten tilldelar idrott och motion, men det slutliga beloppet bestäms i statens budgetprocess. Trots att finansieringen med tipsmedel kanske inte uppfattas som offentlig användning av gemensamma medel på samma sätt som finansieringen ur skattemedel, handlar det emellertid om att statliga medel anvisas till vissa samhällsliga fenomen, i detta fall motion och idrott.

De nordiska staternas finansiering i euro till idrott och motion på 2010-talet presenteras i figur 1. Figuren visar att staten klart satsar mest på idrott i Norge. Av de nordiska länderna satsade Norge mest på idrott redan i början av 2010-talet och har till och med ökat idrottsanslagen näst mest (45 %) under den period som här granskas (2010–2017). Norska statens idrottsutgifter överskred 2017 redan 300 miljoner euro vilket innebär att det totala beloppet är nästan tre gånger så stort som i Danmark. Den norska idrottsbudgeten har kanske ökat jämnast för i Norge har inga större idrottsprojekt genomförts utanför den egentliga idrottsbudgeten. I Norge stöder man i synnerhet byggandet av idrottsanläggningar med statliga medel (Figur 2).

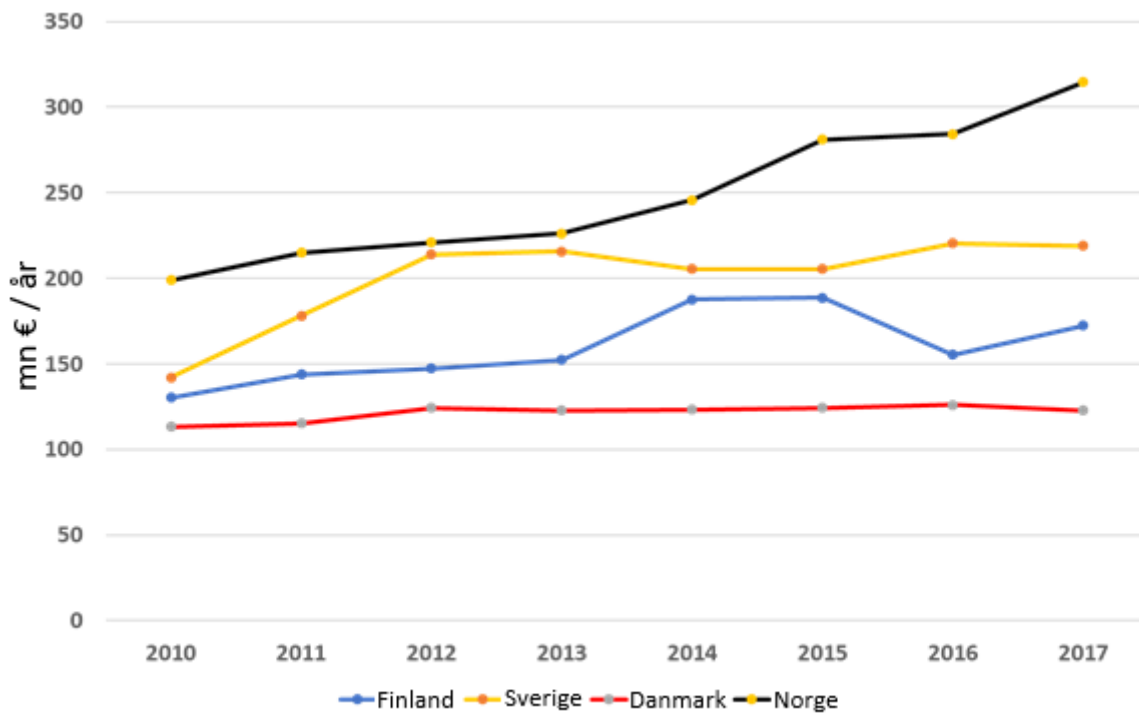
Av de nordiska länderna satsar Sverige penningmässigt näst mest på idrott, men samtidigt innebär landets nästan dubbelt större befolkning än i de övriga nordiska länderna att Sveriges idrottsbudget per capita är den minsta i Norden. Å andra sidan har Sveriges idrottsanslag ökat mest under den granskade perioden (60 %), vilket delvis kan förklaras av att Sverige under de senaste tio åren har investerat stort i nationella idrottsfrämjande projekt (Handslaget och Idrottslyftet). Att bygga idrottsanläggningar ingår inte i svenska statens idrottsanslag eftersom det hör till kommunernas ansvar.

Idrottsbudgeten i Finland är den tredje största bland de jämförda länderna och har utökats relativt måttligt (24 %) jämfört med Sverige och Norge. I Finland anvisade staten 2017 cirka 30 euro per capita till idrott, vilket är avsevärt mer än i Danmark och Sverige, men endast knappt över hälften av vad den norska staten investerade i idrott per capita. Tabellens höga totalbelopp i Finland åren 2014 och 2015 förklaras av statens investeringar i ombyggnaden av Olympiastadion. Investeringarna var en del av de budgeterade utgifterna för statens idrottsverksamhet, men där finansieringen inte härrörde från tipsmedel. I praktiken har den euromässiga utvecklingen av de statliga idrottsanslagen i Finland varit starkt knuten till Veikkaus intäktsutveckling. Den har varit stabil, med avsevärt svagare än i det statsägda spelbolaget i Norge.

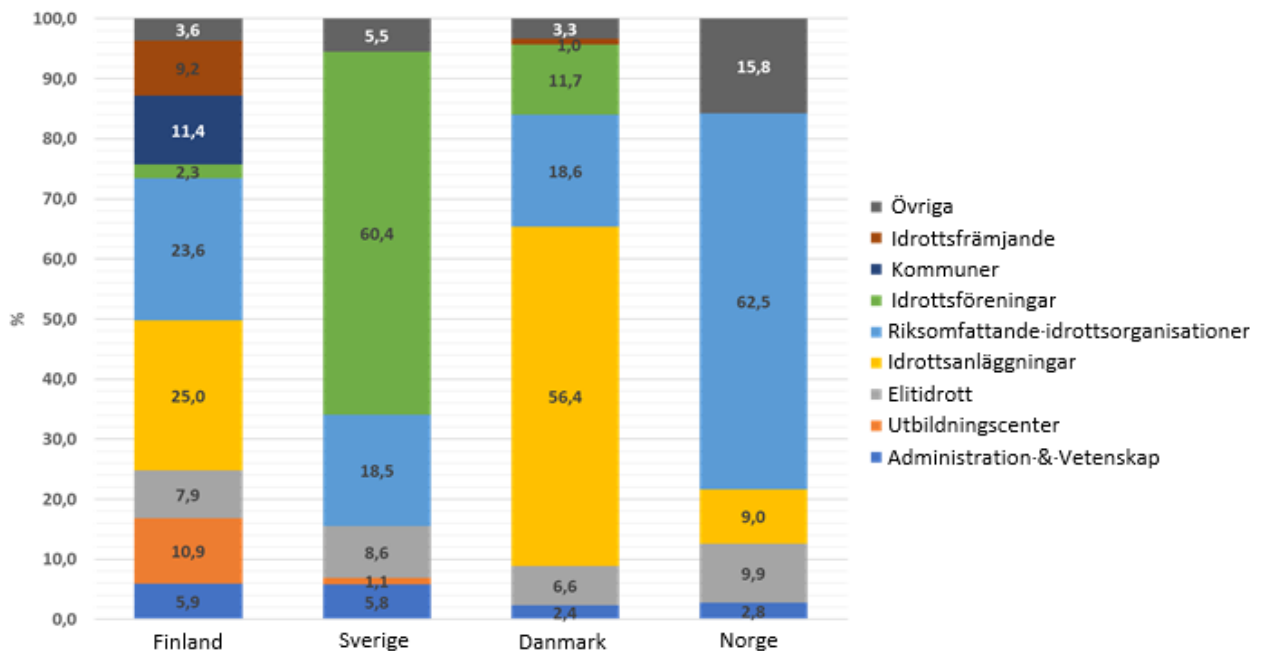
Den danska idrottsbudgeten är den minsta i de nordiska länderna och per invånare nästan lika liten som i Sverige. I Danmark är finansieringen till motion och idrott mestadels så uppbyggd att det statliga stödet nästan helt anvisas till olika nationella idrottsorganisationer och staten stöder till exempel nästan inte alls byggandet av idrottsanläggningar. Sveriges och Danmarks jämförelsevis små idrottsbudgetar får sin förklaring av denna ansvarsfördelning i den offentliga sektorn, eftersom byggandet av idrottsanläggningar både i Finland och Norge är det största enskilda momentet i statens idrottsbudget. Beträffande Danmark är det också värt att notera att landets idrottsbudget har vuxit klart minst (12 %) bland de jämförda länderna och enligt de nuvarande planerna avser man inte heller att öka den under de närmaste åren.

Sammanfattningsvis kan konstateras att statens idrottsbudgetar i Sverige (idrottsföreningar), Norge (byggande av idrottsanläggningar) och Danmark (idrottsorganisationer) har tydligare insatsområden än i Finland. I Finland stöds ett omfattande och splittrat nät av aktörer via den statliga idrottsbudgeten och en omfördelning av stöden inom idrottssystemet sker inte i samma skala som i de övriga jämförelseländerna.

FIGUR 1. Jämförelse av de statliga idrottsanslagen i de nordiska länderna på 2010-talet, i euro.

FIGUR 2. Allokeringen av statens anslag 2017 i de nordiska länderna, %

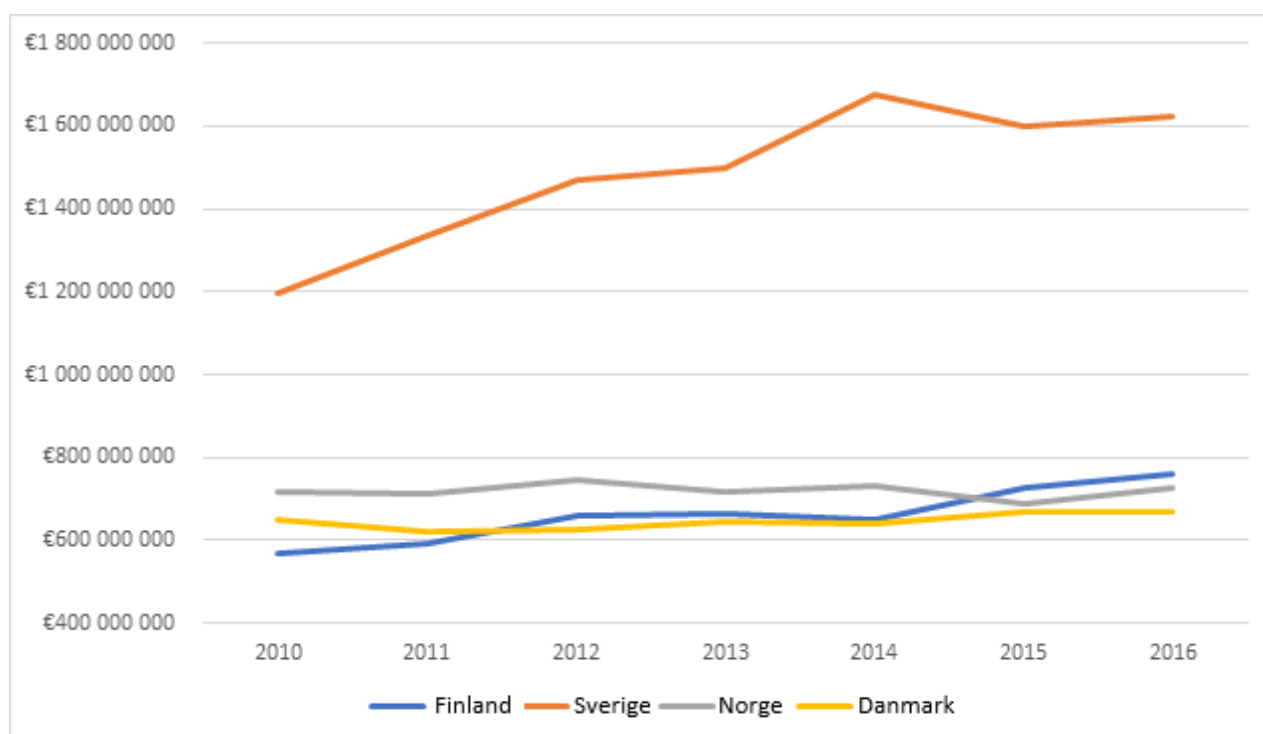
Kommunernas totala satsningar på motion och idrott i de nordiska länderna

Vid sidan av staten är kommunerna viktiga idrottspolitiska aktörer i de nordiska länderna. I denna artikel granskas kommunernas resurstilldelning till idrott i tre utgiftsklasser: 1) driftskostnader, 2) byggande av/investeringar i idrottsanläggningar, 3) stöd till frivilligverksamhet.

I Finland och Sverige har kommunerna ett jämförelsevis större ansvar för den lokala idrottsverksamheten än i Norge där det riksomfattande idrottsförbundet NIF i egenskap av nationell myndighet även deltar i idrottsverksamheten på lokal nivå. Dessutom deltar idrottsföreningarna i Norge avsevärt mer i ägandet, underhållet och byggandet av idrottsanläggningar än i Sverige och Finland. Det innebär att de även bär en del av idrottssektorns kostnader, vilket för sin del förklarar den norska kommunsektorns lägre kostnader för idrott. I Danmark är hela den offentliga resurstilldelningen knappare än i de övriga nordiska länderna och stödet inriktas i högre grad till civilsamhället. Danmark skiljer sig även geografiskt från de övriga nordiska länderna genom att kortare avstånd, ett varmare klimat och en tätare bosättning möjliggör ett annorlunda nät av idrottsanläggningar. Granskningen av kommunernas resurstilldelning till idrotten belyser trots vissa begränsningar hur mycket kommunerna deltar i att få invånarna att röra på sig. Den visar delvis hur mycket ansvar kommunen bär för att invånarna ska ha möjlighet till fysisk aktivitet och att må bra.

Totalt sett stöder kommunerna i Sverige lokal idrott mer än de övriga nordiska länderna. I Sverige har den kommunala satsningen på idrott ökat från cirka 1,2 miljarder euro 2010 till drygt 1,6 miljarder euro 2016. I granskningen av det absoluta stödet till idrott placerar sig de övriga nordiska länderna däremot mycket nära varandra. Under 2010-talet har kommunerna i Finland ökat de årliga satsningarna på idrott och friluftsliv från cirka 570 miljoner euro 2010 till cirka 760 miljoner euro 2016. Samtidigt har den finländska kommunsektorn kört om de norska och danska motsvarigheterna i fråga om stödet till idrott. De danska och norska kommunerna har ökat de absoluta stödbeloppen till motion och idrott endast genom kosmetiska höjningar under den period som granskas. I Norge investerade kommunsektorn totalt cirka 730 miljoner och i Danmark cirka 670 miljoner euro i lokalt idrottsfrämjande.

Figur 3. Kommunernas totala satsning på motion och idrott i de nordiska länderna

Vid sidan av de absoluta totala idrottsutgifterna hamnar Sverige i jämförbar ställning med de övriga nordiska länderna även vid granskningen per invånare. Sveriges satsning per capita ökade från 127 euro till 163 euro på 2010-talet. Finlands motsvarande stöd ökade från 106 euro till 138 euro. I Norge sjönk kommunernas stöd per invånare från 148 euro till 139 euro och i Danmark har stödet varierat mellan 110 och 120 euro, 2016 var det 119 euro.

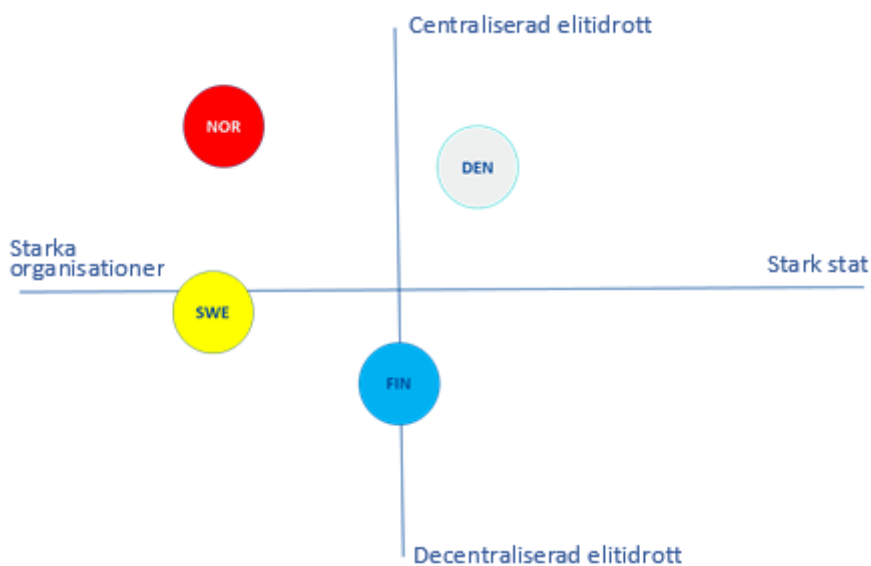
Elitidrott och dess offentliga stöd

De nordiska länderna stöder elitidrotten på olika sätt och via olika kanaler. I alla de nordiska länderna är dock innehållet i stödet snarlikt. Tilldelningen av resurser till elitidrott omfattar stöd i form av direkt ekonomiskt stöd, sakkunskap, hälso- och sjukvård och träning. Stöd till elitidrott ges både personligt till idrottarna eller till lagen och organisationsvis till grenförbunden eller andra elitidrottsinstanser. Nedan följer en kort översikt över hur det nordiska stödet (euro) till elitidrotten fördelas på idrottsgrenar och idrottare.

Ansvar för elitidrotten är fördelat på olika sätt i de nordiska länderna. I Danmark och Norge bärs ansvaret för att utveckla elitidrotten av en enda organisation. Elitidrottsorganisationen i Danmark är Team Danmark som har grundats av staten (arm's length) medan den ansvariga organisationen för elitidrotten i Norge, Olympiatoppen, verkar under centralförbundet NIF. I Sverige styrs den nationella elitidrotten av två olika organisationer, Riksidrottsförbundet (RF) och Sveriges Olympiska Kommitté (SOK). Trots att det förekommer spänningar och maktkamper mellan dessa aktörer har deras uppgifter klargjorts under de senaste åren. RF ansvarar övergripande för stödet till de grenförbundsledda landslagen, medan SOK fokuserar på stödet till elitidrottare i olympiska grenar.

På 2010-talet har Finland eftersträvat en mer centraliserad stödmodell där toppidrottsenheten (HUY) i anslutning till Finlands Olympiska kommitté svarar för ledningen och samordningen av elitidrotten, medan staten, närmare bestämt undervisnings- och kulturministeriets idrottsenhet, i huvudsak svarar för allokeringen av resurser. I ett nordiskt perspektiv är den finländska elitidrotten mest splittrad.

Figur 4. Elitidrottens plats i de nordiska länderna

Offentligt stöd till elitidrott – stöd till grenförbunden

I alla nordiska länder är det grundläggande arbetet inom elitidrotten en uppgift för grenförbunden. Grenförbunden ska ordna tävlingssystemen för grenarna, utvecklingsvägar för talanger och landslagsverksamheten. Elitidrottens nationella centralorganisationer (Olympiatoppen, RF+SOK, HUY och Team Danmark) stöder samtliga på sitt eget sätt elitidrotten i de valda grenförbunden. I Finland har det statliga allmänna stödet till idrottsorganisationerna, mer exakt den del av det som grenen själv har angett, ansetts vara det grundläggande understödet till elitidrotten inom grenen, medan det stöd som HUY delar ut kallas effektiviseringsunderstöd till toppidrott. Via HUY delas det ut 6 miljoner euro i direkta ekonomiska understöd. Dessutom samordnar HUY expertstödet till grenarna.

I Sverige styr Riksidrottsförbundet allt elitidrottsstöd till grenförbunden. Förbundet stöder således inte idrottarna direkt ekonomiskt, utan försöker stödja alla medlemsförbunds landslag. RF:s stöd till elitidrotten uppgick 2018 till totalt cirka 9,4 miljoner euro. Av detta belopp går hälften (4,7 miljoner euro) direkt till grenförbunden som så kallade landslagsbidrag. Utöver detta kan grenförbunden och deras landslag beviljas så kallade projektstöd (2,7 miljoner euro) i syfte att genomföra projekt som utvecklar landslagsverksamheten. Den resterande andelen av RF:s elitidrottsstöd består av centralorganisationens verksamhetsstöd (2 miljoner euro) till grenförbunden, till exempel inom idrottsfysiologi, idrottsmedicin, idrottsnutrition och idrottspsykologi.

RF:s landslagsbidrag omfattade 2017 sammanlagt 65 grenförbund, dvs. nästan alla grenförbund som RF:s medlemmar tillhör. Av de grenförbund som hade rätt till landslagsstöd var 10 grenförbund vintergrenar och 55 grenförbund sommargrenar. Stödet till landslagen inom paragrafer och dövidrott specificeras särskilt eftersom de representerar två egna grenförbund i Sverige.

I Sverige deltar också den nationella olympiska kommittén SOK i tilldelningen av resurser till elitidrotten genom stöd till landslag och grenar. SOK eftersträvar med sin understödspolitik att främja framgången i landets olympiska grenar. Denna understödsverksamhet bedrivs i tätt samarbete med de olympiska grenarnas grenförbund. SOK:s elitidrottsstöd fördelas via två stödkanaler: 1) *topp & talang*-programmet som riktar sig till dem som redan nått eller siktar mot toppen, och 2) *utmanarstöd*-programmet som är ett stödprogram för att stärka de olympiska grenförbundens ungdoms- och talangarbete. Båda stödprogrammen är avsevärt mer varierade och individuella än RF:s stödsystem, och stödet riktas inte till landslagen som RF:s stöd utan skräddarsys utifrån en individuell kartläggning och bedömning.

År 2016 fick totalt 31 grenförbund elitidrottsstöd från SOK, varav 25 var grenförbund för sommargrenar och 6 för vintergrenar. Bland lagbollsporterna stödde SOK fem grenförbund. Specificerat enligt gren omfattar stödet 34 idrottsgrenar enligt den indelning som Finlands toppidrottsenhet har tillämpat i sina stödbeslut under de senaste åren. SOK:s stöd till grenar, stipendier till idrottare och gemensamma verksamhetsbidrag inklusive experttjänster utgjorde 2016 totalt cirka 8,5 miljoner euro. Grenförbundens och idrottarnas andel av expertis- och stödtjänsterna inom ramen för detta elitidrottsstöd var cirka 1,7 miljoner euro. Sommargrenarna anvisades cirka 4,1 miljoner euro, dvs. 61 procent av elitidrottsstödet till grenar och idrottare och vintergrenarna anvisades cirka 2,7 miljoner euro, dvs. 39 procent ur samma pott. Jämfört med RF:s och Finlands toppidrottsenhets motsvarande stöd är SOK:s elitidrottsstöd avsevärt mer fokuserat på individuella sporter i och med att endast åtta procent av det anvisades till lagbollsporter.

I Norge är bärs huvudansvaret för landets elitidrott av centralförbundet NIF:s elitidrottsorgan Olympiatoppen. Olympiatoppens elitidrottsstöd är indelat i stöd till idrottare och lag och stöd till grenförbund. För att få Olympiatoppens grenförbundsstöd förutsätts tre saker av grenförbundet. 1) Först ska

idrottsresultat uppnås, först därefter kan Olympiatoppen bevilja stöd. 2) För att grenförbundet ska få stöd av Olympiatoppen ska minst en av idrottarna eller lagen i grenen ha ett stipendium från Olympiatoppen. 3) I Olympiatoppens stödprocess prioriteras de olympiska grenförbunden i de största internationella grenarna och de mest traditionella vintergrenarna. När det gäller icke-olympiska grenar prioriteras de grenar som utövas flitigt både internationellt och nationellt och som har potential och ekonomiska resurser att skapa en egen stabil finansieringsgrund för elitidrotten.

År 2016 stödde Olympiatoppen grenförbunden med drygt sex miljoner euro inklusive idrottsstipendierna, vilkas totala belopp året i fråga uppgick till cirka 1,75 miljoner euro. Olympiatoppens stöd till grenförbunden, som inkluderar totalbeloppet av de projekt-, stöd- och forskningstjänster som erbjudits förbunden, utgjorde sålunda cirka 4,4 miljoner euro. Under det granskade året 2016 fick 34 olika grenförbund stöd. Av dessa täcker många förbunds verksamhet flera idrottsgrenar. Bland de grenförbund som Olympiatoppen stöder fanns 27 förbund för (i huvudsak) sommargrenar och 7 för (i huvudsak) vintergrenar. Inom lagbollsporterna stöder Olympiatoppen endast fyra grenförbund. Penningmässigt stödde Olympiatoppen förbundens elitidrott inom sommargrenar med cirka fyra miljoner euro (65 %) och elitidrott inom vintersgrenar med cirka 2,1 miljoner euro (35 %). Ur samma elitidrottsstöd till grenförbunden anvisades cirka 1,1 miljoner euro (17 %) till lagbollsporter.

I Danmark är ansvarsfördelningen mellan elitidrottens aktörer relativt klar. Grenförbunden svarar för helheten beträffande respektive gren vilket inbegriper den grundläggande verksamheten inom tävlings- och elitidrott. Centralorganisationen för idrotten i landet, DIF, är grenförbundens paraplyorganisation och ansvarar för den övergripande utvecklingen av grenförbunden inklusive utvecklingsprojekten inom tränarutbildning och talangarbete. Team Danmarks uppgift är att leda och samordna elitidrotten i landet. I praktiken skapar DIF således via grenförbunden och föreningsverksamheten en grund för tävlingsidrotten och förutsättningar för elitidrott på nationell nivå och Team Danmark ansvarar nationellt för prioriteringen mellan de olika grenarna och för att skapa förutsättningar för internationell elitidrott och utveckling av verksamheten.

DIF delar ut det offentliga stödet till grenförbunden. Grenförbunden kan använda en del av det totala stödet från DIF till utveckling av elitidrotten. DIF:s stöd är av central betydelse för grenförbundens talangarbete i Danmark. Team Danmark stöder vissa grenförbund och idrottare i syfte att maximera landets framgångar inom elitidrott. Då DIF stöder alla sina medlemsförbunds elitidrottsverksamhet, stöder Team Danmark endast de grenar där elitidrottsverksamheten internationellt sett har en trovärdig potential till framgång.

Av de anslag DIF tar emot delades 78 procent ut till grenförbunden och Team Danmark 2016. Av de medel som grenförbunden och DIF använde 2015 gick 39 procent till elitidrott. Team Danmark uppger att det 2016 stödde danska elitidrottare med drygt 18 miljoner euro, varav knappt 13 miljoner euro var direkt ekonomiskt stöd till 28 grenförbund och drygt fem miljoner euro expertis- och stödtjänster till dessa grenförbund. Dessutom uppger Team Danmark att det investerade cirka tre miljoner euro i det nationella talangarbetet inom elitidrott.

Team Danmark gör upp ramavtalen för elitidrottsstödet till grenförbund i perioder om vanligtvis fyra år varav den nuvarande gäller åren 2017–2020. Stödets storlek och innehåll skräddarsys utifrån en bedömning av de enskilda understödda grenförbundens behov och förutsättningar (Team Danmark 2016.). Team Danmark stödde 2016 totalt 28 grenförbund av vilka sju kategoriserades som grenförbund i världsklass, tolv som elitförbund och nio som projektförbund (Team Danmark 2017c). År 2017 omfattade stödet endast

24 grenförbund, varav åtta är världsklassförbund och sexton elitförbund (Team Danmark 2017b). Kategorin projektförbund slopades i Team Danmarks stödkoncept för 2018–2020.

Av Team Danmarks stödbelopp på knappt 13 miljoner euro till elitidrott 2016 gick cirka 950 000 euro (7 %) till vintergrenar, 240 000 (2 %) till handikappgrenar på elitnivå, 3,5 miljoner euro (28 %) till lagbollsporter och hela 11,8 miljoner euro (93 %) till sommargrenarna. Trots att stödet till lagbollsport gäller endast ett fåtal grenar är beloppet avsevärt eftersom handboll är den gren som Team Danmark stöder mest. Bland de nordiska intresseorganisationerna inom elitidrott representerar Team Danmark den mest centraliserade satsningen, eftersom dess investeringar i elitidrott riktas till det minsta antalet grenförbund.

Tabell 1. Stöd till nordiska elitidrottsgrenar 2016, i euro

Idrottsstödet beviljas av	Toppidrottsenheten	RF	SOK	Team Danmark	Olympiatoppen
Grenförbundens elitidrottsstöd (totalt)	5 244 000 €	7 299 472 €	6 838 385 €	12 735 231 €	4 402 018 €
Sommargrenar, €	3 315 500 €	11 781 467 €	4 138 639 €	11 781 467 €	2 878 715 €
Sommargrenar, %	63 %	80 %	61 %	93 %	65 %
Vintergrenar, €	1 928 500 €	1 310 546 €	2 699 746 €	953 764 €	1 523 303 €
Vintergrenar, %	37 %	20 %	39 %	7 %	35 %
Lagbollsport, €	1 317 000 €	1 552 758 €	556 618 €	3 554 327 €	765 244 €
Lagbollsport, %	25 %	21 %	8 %	28 %	17 %
Paragrenar, €	374 000 €	583 391 €	-	242 038 €	stödet integrerat i stödet till grenen
Paragrenar, %	7 %	8 %	-	2 %	

Offentligt stöd till elitidrott – stipendier till idrottare

I alla de nordiska länderna finns det vissa system för stipendier till individuella idrottare eller lagidrottare. I alla system är syftet att främja förutsättningarna för landets elitidrottare att utöva sin sport på en så hög nivå som möjligt. Penningmässigt är stipendierna till idrottarna endast en del av elitidrottssystemets investeringar i elitidrottare. Utöver stipendierna får elitidrottarna i alla nordiska länder stöd i form av erbjuden tränings-, kost- och karriärplaneringsexpertis samt hälsovårds-, läkar-, massage-, fysioterapi-, testnings- och idrottspsykologitjänster. Stöd- och expertistjänster erbjuds elitidrottarna i de olika länderna utifrån varierande tyngdpunkter och av olika institutioner.

Sverige avviker från de övriga nordiska länderna i fråga om sitt stödsystem för individuella idrottare. I Sverige beviljar Olympiska kommittén, som huvudsakligen är självfinansierande, stipendier till landets bästa idrottare, men endast inom de olympiska grenarna. Centralförbundet RF har inget eget system för stipendier till idrottare trots att det tillsammans med Svenska Spel upprätthåller ett stipendiesystem för studerande idrottare, *elitidrottsstipendium*. I och med självfinansieringen kan SOK ha en egen policy gällande stödet till

elitidrotten utifrån egna prioriteringar. Där de övriga nordiska stipendiesystemen har tydliga kriterier och kategorier samt krav på öppen rapportering fungerar stipendiesystemet i Sverige inte lika öppet eller jämnt.

Danmarks stöd till elitidrotten omfattar en klart större grupp av idrottare än i de övriga nordiska länderna (1 015 danska idrottare, då det i de övriga länderna finns plus minus tvåhundra som omfattas av stöd). Geografin gör att stödet i Danmark givetvis tydligt inriktas på sommargrenar. De representerade vintergrenarna är endast ishockey och curling. Det stora antalet idrottare i Danmark återspeglar att elitidrottssystemet är statslett och centraliserat eftersom ett stort antal professionella idrottare inom till exempel handboll, ishockey och cykling räknas till Team Danmarks idrottare. I praktiken hittas landets alla största idrottsstjärnor i listan över dem som representerar Team Danmark. I Danmark gäller samma kriterier för paraidrottare som för andra idrottare.

Det finländska och det norska systemet för elitidrottsstipendier påminner om varandra på många sätt. För det första har Olympiatoppen och Undervisnings- och kulturministeriet tydliga kriterier för beviljandet av stipendier och kategoriserar dessutom stipendierna. Kategoriseringarna påminner om varandra och indelas i praktiken i potentiella medaljidrottare, poängplatsidrottare och framtidens elitidrottare. Systemen skiljer sig åt såtillvida att Finland i någon mån prioriterar framgångar i para- och olympiska grenar framför framgångar i lagsporter och icke-olympiska grenar, medan man i Norge har försökt behandla alla grenar lika. I Norge har man också försökt bedöma framgångarna inom individuella grenar och laggrenar på samma sätt mer än man gör i Finland. I fråga om kriterierna för framgång är norrmännen mer krävande än finländarna. I Finland stöder HUY även individuella idrottare genom skraddarsydd stöd och experttjänster som en del av de mer omfattande stöd som beviljas grenarna. Dessa stöd ingår i de stöd som distribueras via grenförbunden och behandlades ovan.

Det svenska stipendiesystemet är det rörigaste i de nordiska länderna och på sitt eget sätt det minst demokratiska. På grund av SOK:s centraliserade system och RF:s avsaknad av ett direkt stipendiesystem har idrottare inom icke-olympiska grenar och paragrenar ingen möjlighet till elitidrottsstipendier om de inte är högskolestuderande. SOK stöder visserligen ett stort antal elitidrottare i landets olympiska grenar med generösa stipendier, men en del av landets elitidrottare ställs härigenom helt utanför det individuella stödet från elitidrottens centrala intresseorganisation.

Jämförelsen av idrottsstipendierna visar för Finlands del jämförelsevis goda siffror. Stipendierna till finländska elitidrottare är när det gäller penningbeloppet åtminstone betydligt större än norska Olympiatoppens och Svenska Spels idrottsstipendier. Dessutom omfattas avsevärt många fler idrottare av stöd i Finland än i Norge eller ens i Sverige. Jämförelsen med Danmarks och Sveriges stipendiesystem är utmanande eftersom beloppet till idrottaren skraddarsys. I Danmark betalar grenförbunden vidare stöden som finansieras av Team Danmark till elitidrottarna varför de individuella stipendiernas storlek högst sannolikt varierar i Danmark. För Danmarks och SOK:s stödsystem talar det faktum att besluten om att stöda och om stödets innehåll fattas av grenarna och träningsledningen varvid man i princip mer effektivt kan beakta individens behov och utgångsläge.

Finland, Danmark och Norge begränsar sina idrottsstipendiesystem så att en "alltför" välbeställd idrottare inte kan få stipendiet i fråga. Dessa elitidrottare kan visserligen utnyttja de övriga delarna i elitidrottsstödet, som testnings-, läger- och läkartjänster. I Sverige bygger SOK:s stöd uteslutande på idrottsliga kriterier och framgångspotential och i stipendiebesluten beaktas inte idrottarens egna ekonomiska resurser. Höga inkomster hindrar således inte en framgångsrik olympisk idrottare från att få SOK:s penningstipendium.

BILAGA 1. Jämförelse av de nordiska systemen för elitidrottsstipendier

Undervisnings- och kulturministeriet	Riksidrottsförbundet	Sveriges olympiska kommitté	Team Danmark	Olympiatoppen
Prövningsbaserat: Idrottarens internationella framgångar och utveckling i förhållande till grenens internationella nivå och utveckling beaktas.	(Svenska Spel) Elitidrottsstipendiet: Idrottaren ska vara på landslagsnivå (i ett medlemsförbund i RF, inkl. paraidrottare och lagidrottare): Ska studera på minst halvfart för en högskoleexamen. Idrottarens årsinkomster får totalt uppgå till högst 100 000 kronor (cirka 10 400 euro).	Topp & Talang: 1) Toppresultat i internationella mästerskapstävlingar eller upprepade toppresultat i världscuper eller motsvarande. 2) Talang: Olympiska träningsledningen och SOK ska bedöma att idrottaren har kapacitet att nå världstoppen inom 3–6 år.	Klassificeringen av idrottaren/laget grundar sig på Team Danmarks och DIF:s gemensamma bedömning av idrottslig nivå och framgångspotential. En idrottare som hör till landslaget i ett grenförbund som får stöd hör också till Team Danmark. En individuell elitidrottare har rätt till Team Danmark-status även om det egna grenförbundet inte uppfyller Team Danmarks kriterier.	Först resultat, först därefter möjlighet till stöd. Idrottaren ska höra till träningsprogrammet i sitt grenförbund.
1. Idrottaren ansöker 2. Olympiska kommitténs toppidrottsenhet gör ett förslag 3. Det officiella beslutet fattas av ministern. Ansökning för sommargrenar och vintergrenar + besluten separat.	1. Idrottaren ansöker 2. RF bedömer och fattar beslutet 3. Svenska Spel betalar i enlighet med RF:s beslut. (Max. 75 idrottare/år)	1. SOK ska först välja idrottaren till sitt program Topp & Talang 2. En idrottare som hör till programmet kan årligen ansöka om personligt stipendium 3. SOK fattar beslutet, stipendiet är alltid individuellt anpassat och unikt.	Team Danmark beviljar elitidrottsstöd till vissa grenförbund. Individuella idrottare får i sin tur ekonomiskt stöd från grenförbundet. Stödbeloppen är individuella.	1. Grenförbundets huvudtränare gör ansökan för respektive gren. I ansökan specificeras alla idrottare i samma gren i prioritetsordning 2. Olympiatoppen fattar beslutet om stipendium och betalar stipendierna till idrottarna/lagen. (Lagstipendiet är till sin storlek stipendiets grundbelopp x antalet idrottare i laget i en tävlingsituation)
20 000 €: Olympiska eller paralympiska individuella idrottare. Resultat: Topp 8 (olympiska grenar) eller topp 3 (paralympiska grenar). Potentiell medaljör i nästa olympiska spel eller guldmedaljör i paralympiska spel.	RF:s eget elitidrottsstöd består i sin helhet av landslagsstödet till grenförbunden. Alla landslag i grenförbund som hör till RF är berättigade till landslagsstöd.	Programmet Topp & Talang: Avsett för idrottare i olympiska grenar. Endast individuella idrottare omfattas av stödet, men det kan i teorin omfatta även olympiska laggrenar.	Idrottare i världsklass: Topp 8-placeringar i internationella mästerskapstävlingar 2013–2016. Realistiska möjligheter till medalj 2017–2020. Lagidrottare: Realistisk möjlighet till topp 8-placering i internationella mästerskap.	A-stipendium, cirka 13 000 € – Individuella idrottare: Medaljplacering i föregående internationella mästerskapstävlingar eller topp 3-placering i olympisk/paralympisk gren i världscup. Kan även enligt prövning beviljas idrottare som ligger nära nivån i fråga. Laggrenar – Medaljplacering eller resultat i världsklass i tidigare internationella mästerskapstävlingar.
10 000 €: Individuella idrottare och lagidrottare. Resultat: Topp 16 (olympiska grenar) eller topp 8 (paralympiska grenar) och icke-olympiska	RF delar även ut elitidrottsstipendiet som finansieras av Svenska Spel. 50 000 kronor, dvs. cirka 5 200 euro per år.	Svenska Olympiska kommitténs elitidrottsstöd inom programmet Topp & Talang: Inga separata kategorier eller klassificeringar av idrottare. Stödbeloppet	Elitidrottare: Realistiska topp 8-förväntningar i internationella mästerskapstävlingar 2017–2020. Kan inkludera idrottare med internationella resultat och särskilt talangfulla unga idrottare som bedöms ha förutsättningar att nå världstoppen. Lagidrottare: Realistiska möjligheter att	B-stipendium, cirka 7 500 € – Individuella idrottare: En idrottare med resultat nära nivån för A-stipendiet antingen med starka placeringar i internationella mästerskapstävlingar

grenar). Potentiella medaljörer i nästa internationella mästerskapstävlingar				och innehållet skräddarsys för idrottaren.		tävla på högsta möjliga nivå i internationella mästerskapstävlingar 2017–2020.		eller enstaka mycket starka världscupplaceringar. Laggrenar – Landslag med resultat nära A-nivån.	
5 000 €: Individuella idrottare och lagidrottare. Potentiella framtida medaljörer och möjliga representanter för lagstafettävlingar.				De paralympiska grenarna ingår inte i SOK:s verksamhet varför paraidrottare inte ingår i programmet Topp & Talang.		Landslagsidrottare i en gren som får stöd: Både junior- och vuxenidrottare. Ett snävare utbud av stödtjänster än i de högre kategorierna.		U-stipendium, cirka 6 500 € – Individuella idrottare: Utvecklingsstipendium i huvudsak riktat till idrottare under 24 år. Beviljas om idrottaren utifrån sina tävlingsresultat och sin utvecklingskurva bedöms som framtida världselit.	
Sommar	Vinter	Sommar	Vinter	Sommar	Vinter	Sommar	Vinter	Sommar	Vinter
140	80	60	15	78	62	878	137	78	98
28 grenar	11 grenar	38 grenar	9 grenar	16 grenar	9 grenar	26	2	23 grenar	15 grenar
13 x 20 000 €, 40 x 10 000 €, 87 x 5 000 €	18 x 20 000 €, 20 x 10 000 €, 42 x 5 000 €	Alla stipendier lika stora (cirka 5 200 €/år)		Stipendierna är individuellt skräddarsydda		137 x världsklassidrottare, 263 x elitidrottare, 7 x Team Danmark talanger, 471 x landslagsidrottare	58 x elitidrottare, 79 x landslagsidrottare	14 x A-stipendium, 35 x B-stipendium, 29 x U-stipendium	35 x A-stipendium, 33 x B-stipendium, 30 x U-stipendium
1 096 000 €	770 000 €	312 531 €	78 133 €	Har inte angetts		Har inte angetts		*cirka 956 000 €	*cirka 1 081 000 €
Tot.		Tot.		Tot.		Tot.		Tot.	
220		75		140		1 015		176	
39 grenar		47 grenar		25 grenar		28 grenar (grenförbund). Av dessa stöds 24 av Team Danmark.		38 grenar	
31 x 20 000 €, 60 x 10 000 €, 129 x 5 000 €		Alla stipendier lika stora (cirka 5 200 €/år)		Stipendierna är individuellt skräddarsydda		137 x världsklassidrottare, 321 x elitidrottare, 7 x Team Danmark talanger, 550 x landslagsidrottare		49 x A-stipendium, 68 x B-stipendium, 30 x U-stipendium	
1 866 000 €		390 664 €		cirka *7 000 000 € (*SOK:s totalt utbetalda stöd 2016 (inkl. Topp & Talang-stipendierna och stöden till SOK:s medlemsförbund)		** En idrottare som får stöd av Team Danmark får på årsnivå ett personligt ekonomiskt stödbelopp på i genomsnitt 10 000 euro (** uträknat enligt de personliga stödbeloppen inom Curlingförbundet och Roddförbundet dividerat med antalet idrottare som får stöd. Grenförbunden finansierar stödet i fråga även ur egna inkomstkällor).		*Cirka 2 037 000 € (2016 var beloppet 1 749 385 €). Stipendiebeloppens värde 2017 uträknade för lagsporterna enligt lagets maximala personantal i enlighet med reglerna för idrottsgrenen.	
Undervisnings- och kulturministeriet. 2017a, 2017b, 2017c.		Riksidrottsförbundet 2017a.		Sveriges Olympiska kommitté 2017a, 2017b.		Team Danmark 2016, 2017a, 2017b, 2017c.		Olympiatoppen 2017a, 2017b, 2017c. NIF 2017.	